

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES ZINĀTNES KATEDRA

**LAULĪBAS ŠKIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS LATVIEŠU APDZĪVOTĀS ZEMĒS
(XIX GS. OTRAJĀ PUSĒ-XXI GS. SĀKUMĀ)**

BAKALaura DARBS

Autore: Marita Zunda

Studenta apliecības Nr.: mz16035

Darba vadītājs: Dr.iur., prof. Jānis Lazdiņš

Rīga, 2019

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba mērķis ir noskaidrot laulības šķiršanas tiesību īpatnību un prakses attīstību XIX gs. otrajā pusē līdz XXI gs. Mērķu sasniegšanai tika analizēti normatīvie tiesību akti, tiesību zinātnieku doktrīnas un tiesu prakse laulības šķiršanas lietās latviešu apdzīvotās teritorijās zemēs no 19. gs. otrās puses līdz 21.gs.

Atbilstoši izvirzītiem bakalaura darba uzdevumiem un veiktā pētījuma rezultātā autore secina, ka laulības šķiršanas tiesību attīstību būtiski ietekmēja Latvijas teritorijā notiekošie vēsturiskie un politiskie procesi, kā arī mūsdienu laulības šķiršanas tiesības atbilst demokrātiskas un tiesiskas valsts standartiem.

Atslēgas vārdi: laulības šķiršana; laulības šķiršanas tiesību attīstība; laulības šķiršana tiesā; laulības šķiršanas pamati; zvērināts notārs.

ANNOTATION

The aim of the bachelor's thesis is to clarify the peculiarities of divorce law and the development of practice in the 19th century - the second half to the 21st century. The aim of the work is to clarify the peculiarities of divorce law and practice in divorce cases in Latvian inhabited lands from the 19th century- the second half to the 21st century. In order to achieve the goals, the normative acts, doctrines of law scientists and court practice in divorce cases in Latvian inhabited territories in the 19th century - the second half of the 21st century were analyzed.

According to the tasks set in bachelor's thesis and as a result of the research, the author concludes that the development of divorce law was significantly influenced by historical and political processes taking place in the territory of Latvia, as well as the modern divorce law conforms to the standards of democratic and legal state.

Keywords: divorce; development of divorce law; divorce in court; sworn notary; grounds for divorce.

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA	2
ANNOTATION	3
SAĪSINĀJUMI.....	5
IEVADS	6
1. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS JĒDZIENA ATTĪSTĪBA	9
2. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS NO XIX GS. OTRĀS PUSES LĪDZ 1918. GADAM.....	13
2.1 Laulības šķiršanas tiesību īpatnības reliģiskā kārtā	14
3. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS NO 1918. GADA LĪDZ 1920. GADAM	18
4. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS NO 1920. GADA LĪDZ 1940. GADAM	20
5. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS NO 1940. GADAM LĪDZ 1990. GADAM.....	23
5.1. Laulības šķiršana tiesā	25
5.2 Laulības šķiršana Civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļā.....	27
6. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS PĒC LATVIJAS REPUBLIKAS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANAS	29
6.1 Laulības šķiršana tiesā	32
6.2 Laulības šķiršana pie zvērināta notāra	37
SECINĀJUMI	40
AVOTU SARAKSTS	42

SAĪSINĀJUMI

AP - Augstākā padome

APP - Augstākās padomes prezidijs

CAR - Civiltāvokļa aktu reģistrācija

CL - Civillikums

CPL - Civilprocesa likums

ES - Eiropas Savienība

LGK - Laulības un ģimenes kodekss

LR - Latvijas Republika

LSPR - Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas

NL - Notariāta likums

PSRS - Padomju Sociālistisko Republiku Savienība

KPFSR - Krievijas Padomju Federatīvā Sociālistiskā Republika

IEVADS

Svarīga demogrāfiska problēma Latvijas Republikā (turpmāk- LR) jau kopš XX. gadsimta vidus ir augstais laulību šķiršanas līmenis.¹ Šķirto laulību īpatsvars Latvijā ir viens no lielākajiem vidus Eiropā un Austrumeiropā.

Eiropas Savienībā (turpmāk- ES) 2016. gadā tika noslēgtas aptuveni 2 200 000 laulību. Saskaņā ar jaunākajiem datiem, kas pieejami par visām ES dalībvalstīm 946 000 laulības tika šķirtas. Šos skaitļus var izteikt kā 4,3 noslēgtās laulības uz 1 000 iedzīvotājiem un 1,9 šķirtās laulības uz katrām 1 000 iedzīvotājiem.² Laulības šķiršanas likme ir attiecību starp laulības šķiršanu skaitu gadā uz vidējo iedzīvotāju skaitu attiecīgajā gadā. Vērtību izsaka uz 1000 iedzīvotājiem. Piemēram, ja pilsētā ir 10 000 iedzīvotāju, 30 pāri veic laulības šķiršanu viena gada laikā, šķiršanās likme par šo gadu ir 3 laulības šķiršanas uz 1 000 iedzīvotājiem.

2016. gadā zemākie laulības šķiršanas rādītāji tika reģistrēti Maltā (0,8 šķiršanās uz 1000 iedzīvotājiem) un Grieķijā (1,0). Kopumā Austrumeiropas vai Dienvideiropas dalībvalstīs ir salīdzinoši noturīgas ģimenes- Slovēnijā (1,2), Rumānijā un Bulgārijā (abās 1,5) un Itālijā (1,6), tika reģistrēti zemākie laulības šķiršanas rādītāji. To daļēji var izskaidrot ar iedzīvotāju dzīvesveidu, pastāvošajām tradīcijām un ticīgo cilvēku īpatsvaru. Attiecības starp reliģiju un laulības šķiršanu ir sarežģītas un var atšķirties reliģiju starpā. Tomēr ģimenes tradīcijām ne vienmēr ir izšķirošā loma. Laulību šķiršanas gadījumu skaita ziņā uz 1000 iedzīvotājiem Latvijai ir viens no augstākajiem rādītājiem ES valstu vidū. Latvijā un Lietuvā, (abās 3,1 šķirtas laulības uz 1 000 personām) laulības šķiršanas rādītāji bija visaugstākie ES. Salīdzinoši augsti rādītāji bija arī Dānijā (3,0), Igaunijā un Somijā (abās 2,5). Minētos datus apkopoja Eurostat statistikas birojs. Eurostat ir ES statistikas birojs, kas publicē oficiālu, saskaņotu statistiku par ES un eirozonu, piedāvājot salīdzināmu, uzticamu un objektīvu Eiropas sabiedrības attēlojumu.³

Šādi dati atklāj patiesos un jau eksistējošos laulību nestabilitātes apmērus. Būtu naivi domāt, ka laulības šķiršanas apgrūtināšana šādu nestabilitāti samazinās.⁴ 2016. gadā LR uz

---

¹ Latvijas Universitātes demogrāfu pētījums akadēmiķa P. Zvidriņa P. virsvadībā un redakcijā. Latvijas iedzīvotāju paaudžu nomaiņa. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/29220> [aplūkots:20.04.2019]

² Marriage and divorce statistics. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics [aplūkots:01.04.2019]

³ Eurostat. Your key to European statistics. Pieejams: <https://ec.europa.eu/eurostat> [aplūkots: 01.05.2019]

⁴ Laulāto samierināšana. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/94817-laulato-samierinasana/> [aplūkots 15.03.2019.]

1000 noslēgtām laulībām tika šķirtas 466. Šķirtās laulības vidējais ilgums LR ir 13,9 gadi.⁵ Laulības šķiršana skar ievērojamu daļu sabiedrības, tāpēc autore ir izvēlējusies pētīt jautājumus un problēmas, kas saistīti ar laulības šķiršanas institūta attīstību, aktualitātēm un problemātiku.

Bakalaura darba mērķis ir noskaidrot laulības šķiršanas tiesību īpatnību un prakses attīstību laulības šķiršanas lietās latviešu apdzīvotās zemēs no 19. gs. otrās puses līdz 21.gs. sākumam.

Noteiktā mērķa realizēšanai autore ir izvirzījusi vairākus uzdevumus:

1. Laulības šķiršanas jēdziena izpratnes attīstības analizēšana;
2. Laulības šķiršanas tiesību īpatnību no XIX gs. otrās puses līdz 1918. gadam pētniecība un noskaidrot laulības šķiršanas iespējas reliģiskā kārtā, attiecīgajā laika posmā;
3. Izzināt nozīmīgākos notikumus laulības šķiršanas tiesībās no 1918. gadam līdz 1920. gadam un pētīt to ietekmi uz tiesību institūta attīstību;
4. Pētīt laulības šķiršanas tiesību īpatnībās un tiesu praksi no 1920. gadam līdz 1940. gadam.
5. Noskaidrot kāda izpratne un procedūra tika piemērota laulības šķiršanas lietās no 1940. gada līdz 1990. gadam.
6. Veikt laulības šķiršanas tiesību un prakses izpēti laika posmā pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas.

Darbs sastāv no sešām nodaļām un piecām apakšnodaļām. Pirmajā nodaļā tiek izskaidrot un pētīts laulības šķiršanas jēdziens. Otrajā nodaļā tiek izskatītas laulības šķiršanas tiesību īpatnības no XIX gs. otrās puses līdz 1918. gadam. Trešajā nodaļā tiek apskatīti svarīgākie notikumi, kas ietekmēja laulības šķiršanas tiesību institūtu laika posmā no 1918. gadam līdz 1920. gadam. Ceturtajā nodaļā autore analizē laulības šķiršanas tiesību īpatnības brīvās Latvijas Republikas laikā. Piektā nodaļa ir veltīta laulības šķiršanas tiesību īpatnību padomju gados izpētei. Piektā un noslēdzošā nodaļā ir apskatītas laulības šķiršanas tiesību īpatnības pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas.

Bakalaura darba izstrādē izmantotas dažādas zinātniski pētnieciskās metodes. Analītiskā metode pielietota, lai izpētītu un analizētu dažādus normatīvos aktus, doktrīnas

---

⁵ Centrālās statistikas pārvaldes datubāze. Pieejams: http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz_laulibas_ikgad/ILG010.px/table/tableViewLayout1/ [aplūkots:20.04.2019]

avotus un tiesu praksi. Vēsturiskā metode izmantota, lai noskaidrotu institūtu vēsturi, saprastu to veidošanās aspektus, pamatojumu un nepieciešamību. Loģiskā metode izmantota, lai izpētītu darbā analizētā institūta saturu un attīstību, izdarītu secinājumus par attīstību. Normu vai jēdzienu tekstuālais saturs tiek noskaidrots, pielietojot gramatisko metodi.

1. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS JĒDZIENA ATTĪSTĪBA

Tradicionāli Laulība ir savienība starp sievieti un vīrieti.⁶ Tiesības stāties laulībā ir starptautiski atzīta cilvēku pamat tiesība.⁷ Latvijas tiesību sistēmā laulība tiek īpaši regulēta Civillikuma pirmajā daļā „Ģimenes tiesības”.

Jau no seniem laikiem laulība pastāvēja kā priekšnoteikums tiesiski atzītas ģimenes dibināšanai. Laulības tiesības pieder pie privāttiesībām. Privāttiesības regulē tās sfēras, kurās valsts iejaukšanās ir ierobežota. Privāttiesības regulē attiecības pamatojoties uz vienlīdzību, tiesību raksturīgākā forma ir abpusēja vienošanās. Svarīgākie privāttiesību principi ir personas neatkarība, autonomija, privātīpašuma neaizskaramība un līguma brīvība. Personas var veidot tiesiskās attiecības brīvi, izdarot savstarpējas vienošanās. Privātajās tiesībās darbojas princips “atļauts ir viss, kas nav aizliegts”. Tomēr, laika gaitā sabiedrība, valsts stabilitātes norosināšanai, laulības tiesības papildināja ar publisko tiesību elementiem. Valsts vai baznīca uzņemas atbildību par laulības slēgšanu un piešķir šim faktam publiskas ticamības pakāpi.⁸ Valsts iejaucas privāttiesībās, lai tiktu nodrošināta sociālo funkciju veikšana. Tas tiek veikts arī morālu un tikumisku apsvērumu dēļ (valsts akceptē tikai laulību starp vīrieti un sievieti, poligāmijas aizliegums), kā arī taisnīguma labā. Taisnīgumu var panākt aizsargājot vājāko pusi (piemēram, mātes un bērna interešu aizsardzība).

Laulības šķiršana ir laulības savienības izbeigšana. Laulības šķiršana parasti nozīmē laulības juridisko pienākumu un atbildības atcelšanu pilnīgi vai daļēji, tādējādi likvidējot laulības saikni starp laulātajiem saskaņā ar attiecīgās valsts likumiem. Normatīvie akti, kas regulē laulības šķiršanu, visā pasaulē ievērojami atšķiras. Tomēr, vairumā valstu laulības šķiršanai ir nepieciešama tiesas vai citas iestādes / amatpersonas atļauja, kas var ietvert īpašuma sadales, bērnu aizbildnības, alimentu, saskarsmes tiesības un parādu sadalījums. Laulības šķiršana atšķiras no laulības atcelšanas, kurā laulība tiek atzīta par spēkā neesošu no formālās noslēgšanas brīža. Laulības spēkā neesamības pamatā ir laulības formas neievērošana vai arī likumā noteikto prasību laulības noslēgšanai nepildīšana. LR Civillikums (turpmāk- CL) noteic, ka laulība ir atzīstama par neesošu, ja laulāšanu nav veikusi dzimtsarakstu nodaļas amatpersona vai garīdznieks.⁹ Likums paredz arī šķēršļus laulības noslēgšanai, kuriem pastāvot, laulību nav iespējams noslēgt. Gadījumā, ja pastāvot likumā noteiktajiem šķēršļiem, laulība tomēr tiek noslēgta, tiek pārkāptas laulības noslēgšanas prasības un pastāv pamats prasījumam par laulības

⁶ Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.01.2019. red.]

⁷ Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [13.06.1997.red.]

⁸ Lazdiņš J. Latvijas privāttiesības. Raksti. Rīga: [b.i.], 2003, 29. lpp.

⁹ Civillikums. PIRMĀ DAĻA. Ģimenes tiesības. Valdības Pieņemts 20.02.1937. [01.01.2017. red.]

atzīšanu par spēkā neesošu. Laulību var uzskatīt par privāttiesisku līgumu. Ja to uzskata par līgumu, viena laulātā atteikšanās vai nespēja izpildīt līgumā noteiktās saistības var kļūt par pamatu otram laulātajam prasīt laulības šķiršanu.

Visos laikos valsts un sabiedrība visvairāk ir ieinteresēta samazināt laulību šķiršanu skaitu. Stabila ģimene ir jebkuras sabiedrības labklājības pamats un var risināt daudzas sociālas problēmas.¹⁰ Laulības šķiršanu var uzskatīt par šīs labklājības izjaukšanu. Arī Bībelē ir teikts, ka šķiršanās ir grēks. Tomēr, ne katrā gadījumā laulības obligāta saglabāšana ir nepieciešama. Ja laulības atjaunošana un saglabāšana nav iespējama un laulāto attiecības neatbilst sabiedrībā atzītām morāles principiem, nepastāv pamats šādas formālas laulības saglabāšanai. Laulības šķiršana bieži vien ir optimālākais risinājums, ar kuru nodrošina divu savstarpēji nesaderīgu cilvēku turpmāku pilnvērtīgu dzīvi. Laulības šķiršana neraisa ģimenes iziršanu. Laulības šķiršana ir ģimenes iziršanas seku juridisks noformējums. Laulības šķiršana ne vienmēr izbeidz laulāto savstarpējās attiecības. Pastāv gadījumi, ka laulātie atsāk kopdzīvi pēc laulības šķiršanas. Tomēr, biežāk fakts, ka laulātajiem ir kopīgi bērni, liek laulātajiem sadarboties lielākā vai mazākā mērā.¹¹

Pirmsākumi izpratnei par Laulības šķiršanas veidošanās latviešu apdzīvotās teritorijās ir meklējami ziņās no 13.gs. Paražu tiesību normas rada aptuvenu priekšstatu par baltu un līvu ģimenes attiecībām.¹² Civiltiesiskās attiecības zemnieku likumos praktiski netika noteiktas. Valsts varas iejaukšanās pavalstnieku privātajās attiecībās bija minimāla, kas ļāva pastāvošās problēmas risināt ar paražu tiesību palīdzību. Paražu tiesībās pārsvarā pastāvēja mutvārdu formā un tika nodotas nākošajām paaudzēm šādā pašā veidā.¹³ Rakstiskas ziņas par laulības institūtu praktiski nav sastopamas. Formāli, pēc 13.gs. beigām, baltieši bija pakļauti katoļu baznīcas kanoniem, tomēr faktiski laulības institūtu visu Livonijas pastāvēšanas laiku regulēja paražu tiesības. Viens no senākajiem laulību šķiršanas elementiem - patvaļīga sievas atstāšana ir saglabājies Rīgas arhibīskapijas novadu zemnieku tiesībās: “Ja vīrs šķiras no sievas, tad zaudē savus laukus un visu mantu - viņa dēli un meitas valda to.”¹⁴ Tika nošķirta “likumīgu” šķiršanās un sievas pamešanu. Likumīgas šķiršanās rezultātā laulāto mantiskās attiecības atgriezās pirms laulības stāvoklī. Pēc laulības šķiršanas pūrs atgriezās dzimtā. Pastāvēja iespēja atprasīt kriena

¹⁰ Vitte Ā. Laulība un ģimene – spārni, kas tautu ceļ. Latvijas Vēstnesis. 18.03.2005., Nr.46. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/104012> [aplūkots: 19.04.2019]

¹¹ Cretney S.M, Masson J.M, Bailey-Harris R. Principles of family law. London: Sweet&Maxwell, 2003, p.265.

¹² Latvijas tiesību avoti. Teksti un komentāri. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.- 16.gs. 1.sējums. Rīga: LU Žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 1998., 19.lpp.

¹³ Ibid, 38.lpp

¹⁴ Kalniņš V. Latvijas PSR Valsts un tiesību vēsture. Feodālisma un topošā kapitālisma laikmets 11.gs.-19.gs. 1.sējums. Rīga: Zvaigzne, 1972., 26.lpp.

naudu (naudu, ko līgavainis kāzās dod līgavas vecākiem) un kāzu izdevumus. Savukārt, sievas pamešanas gadījumā tika uzskatīts, ka vīrs ir miris. Aizbēgušo laulāto uzskatīja par mirušu, un tāpēc iestājās likumīgā mantošanas kārtība. Patvaļīga sievas atstāšana vīram izmaksāja visu viņa mantu, Vēstures avotos nav atrodamas ziņas par iespēju sievietēm pamest ģimeni. Šādi gadījumi nepastāvēja, jo saimniecībā un sabiedrībā noteicēji bija vīrieši.¹⁵ Seno latviešu ģimenes bija patriarhāli organizētas. Ģimenes attiecībās noteicošā loma bija tēva varai. Tikai tēvs bija ģimenes mantas īpašnieks, kurš realizēja aizgādības un aizbildniecības pienākumus pār pārējiem ģimenes locekļiem (bērniem, sievu). Tēvam arī bija tiesības jebkuru nepaklausīgu ģimenes locekli. Pēc šiem noteikumiem var secināt, ka sievietes stāvoklis ģimenē nav noteicošais. Apprecoties sievietē kļūst par vīrieša daļu kas vīrieti tikai papildina. Šī iemesla dēļ sievietēm netika dota iespēja pamest vīru. Ir skaidri redzams vīrišķā subjekta dominējošais stāvoklis. Tas attiecas gan uz ģimenes personiskajām, gan mantiskajām attiecībām. Var secināt, ka sievietes eksistence kā pilnvērtīgam, patstāvīgām subjektam bija praktiski neiespējama. Sievietes visu laiku tika pakļautas kādai subjekta varai (vīra vara, tēva vara).

Baltiem un līviem, tāpat kā citām tautām pirms kristiānisma laikā, laulība nebija sakrāls akts.¹⁶ Laulībām tika piešķirts privāttiesisks, vienošanās raksturs. Taču ne visā pasaulē laulības šķiršanas izpratne balstījās uz ideju par laulību kā līgumu. Laulības un laulības šķiršanas institūtam attīstoties, ģimenes tiesības attīstījās pārlicinošā katoļu baznīcas ietekmē. Populārs kļuva uzskats, ka laulība slēpj sevī kaut ko mistisku un tāpēc šis process ir neatgriezenisks. Līdz ar kristietības ienākšanu Latvijas teritorijā un Latvijā dzīvojošo tautu kristianizēšanu, cilvēkiem nācās dzīvot balstoties uz kanoniskajām tiesībām. Kanoniskās tiesības ir baznīcas tiesību daļa, kas viduslaikos regulēja civilo un krimināltiesību jomu. Līdz ar to, laulības tiesību institūts bija pakļauts baznīcai. Saskaņā ar kanoniskajām tiesībām katoļticīgo laulības nebija iespējams šķirt, katoļu baznīca faktiski neatzina laulības šķiršanu. Mateja evaņģēlijs saka: "Tātad viņi nav vairs divi, bet viena miesa. Tāpēc: ko Dievs savienojis, to cilvēkam nebūs šķirt"¹⁷ No šī citāta izriet, ka nepastāv spēks, kam būtu deleģētas pilnvaras šķirt laulību. Tomēr, skatoties no cita punkta var pieņemt, ka mācītājs ir persona, kas darbojas Dieva vārdā. Tātad, darbojoties Dieva vārdā, mācītājs spēj šķirt to, ko Dievs ir savienojis.

---

¹⁵ Latvijas tiesību avoti. Teksti un komentāri. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.- 16.gs. 1.sējums, 39.lpp.

¹⁶ Lazdiņš J. Baltu un līvu privāttiesību paražas, Jurista Vārds, 2006. 5.augusts, Nr.32. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/141637-baltu-un-livu-privattiesibu-parazas/> [aplūkots 01.05.2019]

¹⁷ Mateja Evaņģēlijs 19,6. Pieejams:<http://katolis.lv/biblioteka/svetie-raksti/mateja-evangelijs.html#c463> [aplūkots 01.05.2019]

Līdz pat reformācijas laikiem laulības šķiršana bija neiespējama. Mārtiņš Lutērs bija katoļu mācītājs, teologs, profesors, baznīcas reformu ideologs, kura mācība rosināja reformāciju, tā kļuva par pamatu luterisma un protestantisma tradīcijām. Mārtiņš Lutērs pirmais izvirzīja jautājumu par to, ka laulība ir ne vien sakramenta, bet arī „pasaulīga lieta”, kuras regulēšana ir vairāk piekritīga valdniekam, nevis Dievam.¹⁸ Protestantu reformācija bija 16. gadsimta kustība, kuras mērķis bija reformēt katoļu baznīcu Eiropā. Reformācijas rezultātā katoļu baznīca tika sašķelta un izveidojās vairākas jaunas konfesijas, kas pastāv arī mūsdienās. Līdz ar reformācijas īstenošanu radās jaunas konfesijas, kurās laulības šķiršana bija atļauta. Mūsdienās, populārākā no šīm konfesijām ir luterānisms. Līdz ar to laulības šķiršana tiesiski kļuva atkal īstenojama tikai pēc reformācijas. Saskaņā ar luterāņu baznīcas likumiem laulības šķiršanas lietas bija piekritīgas bīskapiem un domkapitulām.¹⁹

Laulības šķiršanas institūta attīstības pirmsākumos, laulības šķiršana tika balstīta uz paražu tiesībām. Paražu tiesībās ir saskatāma izteikta vīrieša dominance ģimenes dzīvē, dzimumu vienlīdzība nepastāv. Institūtam turpinot attīstīties, sabiedrībā nonāk pretējā „galējībā”. Saskaņā ar kanoniskajām tiesībām laulības šķiršana nebija iespējama. Reformācijas rezultātā, rodoties jaunām konfesijām, laulības šķiršana atkal kļuva iespējama. Šo notikumu var atzīmēt kā vienu no svarīgākajiem pagrieziena punktiem visā institūta attīstības vēsturē.

---

¹⁸ Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998., 178.lpp.

¹⁹ Apsītis R. Blūzma V. Lazdiņš J. Latvijas tiesību avoti. Teksti un komentāri. 2. sējums. Poļu un zviedru laiku tiesību avoti. Rīga: Juridiskā koledža. 2006, 352.lpp.

2. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS NO XIX GS. OTRĀS PUSES LĪDZ 1918. GADAM

Viens no svarīgākajiem notikumiem, kas deva stimulu straujākai privāttiesību, tai skaitā laulības šķiršanas tiesību attīstībai bija dzimtbūšanas atcelšana.²⁰ Dzimtbūšana bija sociāla iekārta, kurā zemnieki bija cieši piesaistīti savai apstrādājamai zemei kā savai darba vietai un bija atkarīgi no apstrādājamās zemes īpašnieka. Apgaismības ideju ietekmē vairākās Eiropas valstīs pieauga prasības atcelt zemnieku dzimtbūšanas iekārtu. Tāda pati situācija izveidojās arī Latvijā. Dzimtbūšanas atcelšana, jeb zemnieku brīvlaišana Latvijas teritorijā notika 19. gadsimtā. 1817. gadā dzimtbūšana tika atcelta Kurzemes guberņā, 1819. gadā — Vidzemes guberņā, 1861. gadā — Latgalē.²¹ Dzimtbūšanas atcelšana bija svarīgs pagrieziena punkts latviešu tautas vēsturē. Personas brīvība nozīmēja ne tikai saimniecisko neatkarību, bet arī brīvu ģimenes veidošanu (tai skaitā šķiršanu). Līdz ar dzimtbūšanas atcelšanu noslēdzās latviešu nebrīves laikmets.²² Tā, kā latvieši vairs nebija atkarīgi no senjoriem, viņi varēja slēgt laulības bez senjoru atļaujas.

No 19.gadsimta beigām līdz 1917.gada Krievijas revolūcijai Latvija bija Krievijas impērijas autonoma sastāvdaļa. Latgale ietilpa Krievijas impērijā, konkrētāk- Vitebskas guberņā. Tāpēc, Latvijas teritorijā tika piemēroti atšķirīgi civiltiesību avoti. Vidzemē spēkā bija Baltijas vietējo likumu kopojuma III daļa²³, turpretim, Latgalē bija spēkā 1832.gada Krievijas civillikums.²⁴

Līdz pat 1921. gadam laulību varēja šķirt tikai baznīcā. Katoļi neatzina laulības šķiršanu, jo saskaņā ar kanoniskajām tiesībām, laulību nebija iespējams šķirt. Pareizticīgo laulības šķiršanas lietas izskatīja saskaņā ar 1832.gada Krievijas Civillikuma normām. Luterāņu laulības šķīra saskaņā ar 1832.gada evaņģēliski- luteriskās baznīcas Satversmes noteikumiem. Visi kristieši laulības un ģimenes tiesību jautājumos atradās baznīcas jurisdikcijā. Baznīcas uzskats par laulības saišu nesagraujamību atspoguļojās vēlāk arī jauno laiku laulības un

²⁰ Lazdiņš J. Baltijas zemnieku privāttiesības (XIX gs.). Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2000, 7.lpp.

²¹ Vilcāne V. Latgales kongresam 100: priekšvēsture. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/286634-latgales-kongresam-100-prieksvesture-2017> [aplūkots: 13.04.2019]

²² Lazdiņš J. Dzimtbūšanas atcelšana, pagasta sabiedrības organizācija un nacionāli valstiskas domāšanas pirmsākumi. Latvieši un Latvija. II sējums. Valstiskums Latvijā un Latvijas valsts – iznīcinātā un zaudētā. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014, 173.–196. lpp.

²³ Свод гражданских узаконений губерний Прибалтийских губерний. С.-Петербург: издание кодификационного отдела при государственном совете, 1900.с 53. Pieejams: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/211/1.html> [aplūkots: 17.04.2019]

²⁴ Kalniņš V. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture. Feodālisma un topošā kapitālisma laikmets. Rīga: Zvaigzne, 1972, 91.lpp.

ģimenes tiesībās pēc tam, kad šie jautājumi no baznīcas jurisdikcijas tika pārņemti valsts jurisdikcijā.²⁵

2.1 Laulības šķiršanas tiesību īpatnības reliģiskā kārtā

Reliģija spēlē lielu lomu ģimenes tiesību vēsturiskajā attīstībā. Reliģijas milzīgā ietekme pagātnē ir acīmredzama, tomēr, mūsdienu ģimenes tiesiskajā regulējumā tai ir piešķirta sekundāra nozīme.²⁶ Lielākajā Eiropas daļā nepastāv LR praktizēta „laulību tiesību deleģēšana”. Tikai garīdznieku baznīcā noslēgtas laulības nav spēkā (ir nepieciešams laulību reģistrēt valsts iestādē): Vācijā, Nīderlandē, Francijā un daudzās citās Rietumeiropas valstīs.²⁷ Tas liecina, ka LR reliģija, arī mūsdienās, saglabā milzīgu ietekmi.

Katoļi Ar laulības solījumu vīrietis un sieviete izveido savā starpā savienību uz visu dzīvi, kura dabiski ir virzīta uz laulāto labumu, bērnu radīšanu un audzināšanu. Laulības pamatiezīmes ir tās nešķiramība un vienotība laulāto starpā. Svētajos Rakstos ir teikts: „Ko Dievs savienojis, to cilvēkam nebūs šķirt.”²⁸ Katoļu baznīca neatzīst laulības šķiršanu tādā formā, kādā tā ir paredzēta civiltiesībās. Laulāto nesaskaņas vai vienkārša nespēja dzīvot kopā nevar būt par iemeslu laulības atzīšanai par neesošu. Ir jāpastāv nopietniem iemesliem, kas ir pastāvējuši jau laulības noslēgšanas brīdī. Atzīstot laulību par neesošu, tiek pieņemts, ka laulība nav tikusi noslēgta vai nav noslēgta ievērojot un izpildot visu, kas to padara par vīrieša un sievietes kopību.²⁹ Pēc katoļu baznīcas mācības laulība kļūst nešķirama pēc pirmā laulāto miesīgā sakara. Tādēļ, līdz pirmajam miesīgajam sakaram laulātos varēja izšķirt. Tomēr, tā netika uzskatīta par laulības šķiršanu, bet gan par laulības atzīšanu par neesošu.

Autore uzskata, ka mūsdienās laulības šķiršana ir jābūt iespējama katram. Baznīcai ir jādzīvo līdzī laikiem un jārespektē pārmaiņas, kas norisinās mūsdienu sabiedrībā. Tā, kā tiesības uz ģimenes dzīvi ir viena no cilvēka pamattiesībām, laulības šķiršanas aizliegums var tikt uzskatīts par cilvēktiesību pārkāpumu. Nebūtu jāpastāv situācijai, ka cilvēki ir spiesti dzīvot kopā tikai tāpēc, ka nepastāv oficiāls risinājums kā izbeigt viņu attiecības. Laulības šķiršanu nevar uzskatīt par apkaunojumu sabiedriskā nozīmē. Attīstības trūkums katoļu baznīcā nākotnē var novest pie konfesijas izzušanas.

²⁵ Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004, 206.lpp.

²⁶ Scherpe J.M. European family law. Volume I. The impact of institutions and organisations on European Family law. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2016, p. 294.

²⁷ Vēbere J. Rokasgrāmata garīdzniekiem par laulības noslēgšanu. Rīga: „Nordik”, 2000, 4.lpp.

²⁸ Mateja evaņģēlijs. 19.6 pieejams: <http://katolis.lv/biblioteka/svetie-raksti/mateja-evangelij.html#c463> [aplūkots:16.04.2019]

²⁹ Baznīcas tiesa. Pieejams: <http://katolis.lv/baznica-latvija/baznicas-tiesa.html> [aplūkots:16.04.2019]

Runājot par luterānismu, luterāņu laulības bija iespējams šķirt gan pagātnē, gan tas ir arī iespējams arī mūsdienās. Luterāņu laulības varēja šķirt saskaņā ar 1832.gadā pieņemto Evaņģēliski - Luteriskās baznīcas Satversmi. Laulības šķiršanas vietu noteica pēc vīra dzīves vietai tuvākās evaņģēliski luteriskā konsistorija.³⁰ Kā laulības šķiršanas lietu pārsūdzības instance tika noteikta Evaņģēliski- luteriskā ģenerālkonsistorijs. Lai evaņģēliski- luteriskās baznīcas konsistorija varētu izskatīt laulības šķiršanas lietu bija noteikti desmit laulības šķiršanas iemesli:

1. Laulātā neuzticība;
2. Ļaunprātīga otra laulātā atstāšana;
3. Ilglaicīga prombūtne;
4. Riebums vai nespēja piekopt laulības dzīvi;
5. Neārstējama vai lipīga slimība;
6. Vājprātība;
7. Izvirtībām pilna dzīve;
8. Cietsirdīga un dzīvībai bīstamā veidā apiešanās, lamāšanās vai citi apvainojumi;
9. Rupja goda un tiesību aizskaršana;
10. Smagi noziegumi, par kuriem paredzēts nāves sods vai izsūtījums.³¹

Konsistorijā bija nepieciešams iesniegt lūgumu, kurā norādīta lietas būtība un prasījumi. Konsistorija atgriezta tādus laulības šķiršanas lūgumus, kas nebija balstīti uz likumīgiem laulības šķiršanas iemesliem, kā arī gadījumos, ja nebija pierādīts, ka tā lieta ir piekritīga konsistorijai. Ja lūgums atbilda visiem nosacījumiem tad septiņu dienu laikā tika nosūtīts uzaicinājums ierasties konsistorijā. Līdzīgi kā mūsdienās, prasītājam un atbildētājam pašiem nācās aizstāvēt savas tiesības un izteikt savu viedokli.³² Pēc laulības šķiršanas lūguma iesniegšanas konsistorija pienākums bija mēģināt laulātos samierināt. Konsistorija loceklis griezās pie vietējā prāvesta.³³

Pēc laulības šķiršanas lietas izskatīšanas konsistorijs pieņēma lēmumu, kurā tika norādīts:

1. šķiršanās iemesls;

---

³⁰ Полный свод законов Российской Империи. Вторая книга. Томы X-XVI. С. -Петербург: издание юридического книжного магазина И.И. Зубкова под фирмой «Законоведение», 1911. - Том X, ч. 1. с. 369.

³¹ Ibid.

³² Свод законов Российской Империи. Том XI. С. -Петербург: типография Второго Отделения Его Императорского Величества Канцелярии. 1857. с. 502.

³³ Полный свод законов Российской Империи. с. 639.

2. vai kāds no laulātajiem bija atzinies pārkāpuma veikšanā;
3. vai laulātajam ļaunprātīgas atstāšanas gadījumā tika liegta iespēja otrreiz laulāties;
4. kurš no laulātajiem audzinās bērnus un līdz kādam vecumam;
5. kuram no vecākiem bija jāsedz visi bērnu uzturēšanas un audzināšanas izdevumi.³⁴

Pēc lēmuma stāšanās spēkā, laulības šķiršana notika konsistorijā abiem laulātajiem klātesot. Garīgais konsistorija loceklis paziņoja par šķirtajiem laulātajiem, pasludināja laulību par šķirtu, atņēma laulības gredzenus un ar roku veica kustību starp laulātajiem. Pēc laulības šķiršanas paziņošanas, katrai no pusēm tika izsniegta apliecība par to, ka laulība ir šķirta. Laulības šķiršanas procedūra tika uzskatīta svinīgs notikumu ar kuru tika izbeigta laulība.³⁵

Lēmumu par laulības šķiršanu bija iespējams pārsūdzēt septiņu dienu laikā no lēmuma pasludināšanas dienas. Apelācija bija jāiesniedz Ģenerālā Konsistorijā, norādot lēmuma punktus, kuriem nepiekrīt.³⁶

Luterāņu uzskati par ģimenes un laulības tiesībām bija krietni liberālāki kā katoļiem. Šajā ziņā noteicošai ir fakts, ka luterticīgajiem laulības šķiršana ir atļauta. No šī piemēra var ļoti labi saprast, cik ļoti atšķiras katoļu un luterāņu mācības. Var teikt, ka šajā tās ir diametrāli pretējas.

Līdzīgi kā luterāņiem, Krievijas Pareizticīgajā baznīcā laulības šķiršanas lietas izskatīja baznīcas tiesa. Lai tiesa šķirtu laulību bija jāievēro priekšnosacījumi:

1. abiem laulātajiem bija jābūt pareizticīgajiem un laulībai noslēgtai pie pareizticīgās baznīcas garīdznieka, kuram uz to brīdi bija tiesības laulāt;
2. viens no laulātajiem bija pareizticīgais un laulība tika noslēgta pie pareizticīgā garīdznieka;
3. laulātie nebija pareizticīgie, tomēr laulība tika noslēgta pie pareizticīgā garīdznieka.³⁷

Saskaņā ar Krievijas CL 45.pantu laulības šķiršanas iemesli bija:

1. laulības pārkāpšana vai nespēja piekopt laulības kopdzīvi;

³⁴ Свод законов Российской Империи.с. 547.

³⁵ Полный свод законов Российской Империи.с.660.

³⁶ Свод законов Российской Империи.с.563.

³⁷ Balodis, R. Baznīcu tiesības. Rīga: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2002,30.lpp.

2. tiesību atņemšana vai izsūtījums uz Sibīriju;
3. bezvēsts prombūtne.³⁸

Visi šie laulības šķiršanas iemesli bija spēkā arī Latvijā un attiecās pareizticīgiem iedzīvotājiem, jo katras ticības piederīgie bija padoti savas baznīcas likumiem.³⁹ Pareizticīgo baznīcas konsistorija centās stingri pieturēties pie Krievijas CL noteiktajiem laulības šķiršanas pamatiem. Pareizticīgo konsistorijās pastāvēja formālā pierādījumu sistēma. Atbildētāja personīgā atzīšanās netika ievērota, bija nepieciešama vismaz divu aculiecinieku liecība vai bērnu dzemdēšana no nelikumīgā sakara. Pārējie pierādījumi tika uzskatīti par mazāk vērtīgiem.⁴⁰ Interessants fakts, ka ja abi laulātie bija vainojami laulības pārkāpšanā, tad šādu laulību nebija iespējams šķirt.⁴¹ Šī attieksme pret laulības pārkāpšanu nav loģiska un izprotama, jo laulību, kuru pārkāpj abi laulātie diez vai var uzskatīt par atbilstošu laulības jēdzienam.

Pareizticīgajiem, salīdzinājumā ar luterāņiem laulības šķiršanas iemesli bija definēti krietni šaurāk. Tomēr, salīdzinot ar katoļiem, laulības šķiršana vismaz bija iespējama un ar likumu atļauta.

Laulības šķiršanas tiesību attīstību būtiski ietekmēja Latvijas teritorijā notiekošie vēsturiskie un politiskie procesi. Dzimtbūšana ir viens no svarīgākajiem pagrieziena punktiem latviešu tautas vēsturē. Luterāņu un pareizticīgo uzskati par ģimenes un laulības tiesībām bija krietni liberālāki kā katoļiem. Šajā ziņā noteicošai ir fakts, ka luterāņiem un pareizticīgajiem laulības šķiršana ir atļauta, atšķirībā no katoļiem. Autore uzskata, ka mūsdienās laulības šķiršana ir jābūt iespējama katram. Baznīcai ir jādzīvo līdzī laikiem un jārespektē pārmaiņas, kas norisinās mūsdienu sabiedrībā. Tā, kā tiesības uz ģimenes dzīvi ir viena no cilvēka pamattiesībām, laulības šķiršanas aizliegums var tikt uzskatīts par cilvēktiesību pārkāpumu.

---

³⁸ Полный свод законов Российской Империи.с.45.

³⁹ Ducmanis, K. Iz Baltijas provinču tiesībām. Rīga: P. Bērziņa grāmatu izdevums, 1913. Atkārtoti izdots 2016, 224.lpp.

⁴⁰ Ibid, 222.lpp.

⁴¹ Ducmanis, K.Iz Baltijas provinču tiesībām, 222.lpp.

3. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS NO 1918. GADA LĪDZ 1920. GADAM

Līdz ar Latvijas Sociālistiskās Padomju Republikas (turpmāk - LSPR) izveidošanu Latvijas teritorijas daļā uz neilgu laiku bija spēkā padomju Krievijas ģimenes tiesību normatīvie akti. 1919.gada 20.februārī tika publicēts Tieslietu komisariāta dekrēts „Par baznīcas šķiršanu no valsts un skolas šķiršanu no baznīcas”.⁴² Ar šo dekrētu baznīcām tika atņemtas tiesības veikt personu civilstāvokļu aktu reģistrāciju. Šī kompetence tika nodota Civilstāvokļa aktu reģistrācijas (turpmāk - CAR) nodaļām. LSPR valdība izrādīja nievājošu attieksmi pret reliģiju, jo ikviena reliģija bija konkurējoša ideoloģija. Laulības šķiršanas tiesības LSPR laikā balstījās uz Padomju Krievijā radītiem tiesību aktiem.⁴³ Svarīgākie tiesību akti bija 1918.gadā pieņemtais TKP dekrēts „Par tiesu Nr.3”, un 1918.gadā izdotais VCIK nolikums „Par KSFPR tautas tiesu”⁴⁴ Šie tiesību akti noteica, ka tautas tiesas pārņēma laulības šķiršanas tiesu jurisdikciju. Tādēļ, laulības šķiršanas lietas iekļāvās vispārējā tiesu sistēmā. Tomēr, ir vērts atzīmēt, ka padomju likumdevējs nepievērsa īpašu uzmanību tiesību nozaru sistematizācijai. Tiesību aktos bieži vien tika iekļauts saturs no dažādām tiesību nozarēm.

1919. gada 7. martā „Latvijas Sociālistiskās Padomju Valdības Ziņotājā” tika publicēts „Likumu kodekss par civilstāvokļa aktiem, laulības, ģimenes un aizbildniecības tiesībām” Kodekss bija analogs LSPR izdotam normatīvajam aktam un tā otrajā daļā tika aprakstītas laulības tiesības, tai skaitā laulības šķiršanas tiesības. Kodekss bija pārstrādāts un pielāgots atbilstoši Latvijas apstākļiem. Attiecībā uz laulību tiesībām, kodekss noteica, ka baznīcā noslēgtām laulībām ir juridisks spēks tikai gadījumā, ja tās noslēgtas līdz 1919. gada 1. janvārim. Laulības, kas noslēgtas pēc šī datuma, ja tās netika reģistrētas CAR nodaļā, neradīja tiesiskas sekas. Ar šī kodeksa stāšanās spēkā tika noteikta laulības šķiršanas brīvība. Laulību šķīra tautas tiesa vai CAR nodaļā, ja pieteikumu iesniedza abi laulātie.

LSPR pārvaldībā esošā Latvijas daļa baznīca tika šķirta no valsts, ieviesta tikai CAR nodaļās reģistrēta laulība. Tomēr, šie normatīvie akti bija spēkā neilgu laiku un tikai daļā Latvijas teritorijas. Ar šī normatīvā akta pieņemšanu tika reformētas arhaiskās cariskās Krievijas ģimenes tiesības. Te pirmo reizi atspoguļojās Ziemeļvalstu 20.gs. sākuma ģimenes tiesību progresīvās tendences.⁴⁵ Kā vienu no progresīvajām tendencēm var izcelt dzimuma

⁴² Kļava G., Millers V., Stumbiņa E. Padomju varas konstitucionālie akti Latvijā. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1957. 144.-146.lpp.

⁴³ Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства.- 23 июля 1918 года, №52.-с.589; 6 декабря 1918 года, № 85.- с. 889.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri.: Ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 112.lpp.

vienlīdzības princips ievērošanu. Dzimumu vienlīdzība ir situācija, kad vīrieša un sievietes loma sabiedrības attīstībā tiek atzīta par līdzvērtīgu. Personā, neatkarīgi no dzimuma, tiek piešķirtas vienādas tiesības un vienāda atbildība. Abu dzimumu pārstāvjiem ir nodrošināta vienāda pieeja resursiem un pastāv vienlīdzīgas to izmantošanas iespējas. Dzimuma vienlīdzības princips atbilst mūsdienu tendencēm ģimenes tiesību jomā. No 1919. gada LSPR pakāpeniski novājinājās un 1920. gada 13. janvārī LSPR pilnīgi izbeidza savu darbību.

Līdz pat 1918.gadam, laulības šķīra tikai baznīcas tiesas, kas tika izveidotas katrai konfesijai saskaņā ar baznīcas un laicīgās varas izdotiem likumiem. Laulības šķiršanas lietu izskatīšanu valsts deleģēja baznīcām. Tomēr, pēc 1918. gada laulības šķiršanas lietas sāka pārņemt valsts. Šis pārmaiņās ir vēsturiskas, jo pirmo reizi Latvijas teritorijā laulību bija iespējas izšķirt valsts iestādē, nevis baznīcā.

4. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS NO 1920. GADA LĪDZ 1940. GADAM

Pēc LR neatkarības pasludināšanas, tika izveidota Latvijas Satversmes sapulce. Latvijas Satversmes sapulce bija pirmais vēlētais parlaments, kas darbojās no 1920. gada 1. maija līdz 1922. gada 7. novembrim. Latvijas Satversmes sapulces sasaukšana aizsāka parlamentārās demokrātijas posmu Latvijā. No 1921. gada 1. februāra laulības šķiršanas lietās izmantoja Latvijas Satversmes sapulces pieņemto likumu „Par laulību”.⁴⁶ Progresīvais tiesību akts bija svarīgs veikums civiltiesību unifikācijas jomā. Ar šo tiesību aktu tika noteikta laulības šķiršanas brīvība. Saskaņā ar šo likumu, laulības šķīra tiesas. Par laulības šķiršanas pamatu varēja uzskatīt:

1. laulības pārkāpšanu;
2. dzīvības apdraudējumu;
3. ļaunprātīgu laulāta drauga atstāšanu;
4. laulātā garīgu vai lipīgu slimību;
5. laulātā apkaunojošu vai noziedzīgu dzīvesveidu;
6. netikla dzīvesveida piekropšanu;
7. laulātā neauglību, dzimum nespēju vai izvairīšanos no bērnu radīšanas;
8. laulāta riebumu pret otru laulāto;
9. laulības dzīve ir tik izārdīta, ka nevar prasīt turpināšanu;
10. trīs gadus nepārtraukti ilgstoša laulāto atšķirta dzīve;
11. abpusēju vēlmi šķirt laulību.

Kā piemēru 2. punktā minētajam laulības šķiršanas iemeslam var minēt 1932. gada 30. septembra Tiesu Palātas spriedumu Nr. 314: „Tiesu palāta šķīrusi prāvnieku laulību atbildētāja vainas dēļ aiz tā iemesla, ka atbildētājs pielaidis pret prasītāju varmācīgus darbus un viņu sitis. Šādu savu slēdzienu Tiesu palāta varēja pamatot uz krimināltiesas spriedumu, pēc kura atbildētājs sodīts vieglu miesas bojājumu nodarīšanā prasītājam”⁴⁷

Interesants fakts, ka 10. punkts, trīs gadus nepārtraukti ilgstoša laulāto atšķirta dzīve ir populārākais laulības šķiršanas iemesls 1935. gadā.⁴⁸ Šajā gadījumā likums kategoriski noteic,

⁴⁶ Lēbers D. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Rīga: Fonds Latvijas vēsture 2000. 200.lpp.

⁴⁷ Pereļšteins M. Valtera A. redakcijā. Likums un Senāta prakse laulības lietās. Rīga: Izdevniecība „Jūrists” 1933. 15. lpp.

⁴⁸ Opss, L. Laulības šķiršanas iemesli pēc laulības likuma 49., 50. un 51. pantiem. Rīga: A. Vasermana spiestuve, 1937, 16.lpp.

ka trīs gadus nepārtraukti ilgstoša laulāto atšķirta dzīve ir iemesls laulības šķiršanai. Šis pants nesatur citus blakus noteikumus, kas ir minēti citos pantos. Tādēļ, piemērojot šo laulības šķiršanas iemeslu nav jāņem vērā atšķirtās dzīves cēloņi un kurš no laulātajiem ir vainojams atšķirtībā.

Pirms tiesa pieņēma lēmumu, bija nepieciešams uzaicināt laulātos, lai mēģinātu veikt samierināšanu. Tomēr, šāds tiesas pienākums tika veikts vienīgi formāli. Uzsākot tiesas sēdi, tiesnesis jautāja laulātajiem vai viņi ir ar mieru samierināties. Ja atbilde bija negatīva, tiesa turpināja lietas izskatīšanu. Lietas par laulības šķiršanu tika iztiesātas atklātās tiesas sēdēs. Izņēmums bija lietas, kur aizskarta puses dzimumneaizskaramība un lietas, kuras laulātie lūdz izskatīt aiz slēgtām durvīm. Ja norisinājās atklātās tiesas sēdes, uz šīm sēdēm mēdza ierasties gan laulāto radnieki, gan sveši cilvēki. Šķiršanās lietu izskatīšana atklātās tiesas sēdēs bija apgrūtināta, jo laulātie bieži vien kautrējās atklāti stāstīt par savas dzīves intīmajiem sīkumiem.⁴⁹ Jautājumus par laulībā dzimušo bērnu dzīvesvietu risināja tiesa, ņemot vērā labākās bērnu intereses un saglabājot varu tam vecākam, pie kura bērns tika atstāts. Uztura pienākumu, līdz laulātā stāšanās brīdim citā laulībā, tomēr, zaudēja vainīgais laulātais, ja laulība tika šķirta viena vai abu laulāto vainas dēļ.⁵⁰

Progresīvais tiesību akts bija laikmetam atbilstošs un atcēla konfesionālās dabas ierobežojumus laulībām. Tas ieviesa laulības šķiršanās brīvību. Iespējamās laulības formas ir reliģiskā un nereliģiskā kārtā noslēgta laulība.⁵¹ Tomēr, autore uzskata, ka atklātības princips laulības šķiršanas lietās nebija nepieciešams. Tiesas zāle nav skatuve un rodas šaubas vai laulātie vēlas attēlot savu dzīvi publikas priekšā. Arī laulāto samierināšanai bija jāpievērš vairāk uzmanības.

XX. gadsimtā attīstījās jaunu civillikumu izstrādes tendence. Iemesli šādai nepieciešamībai bija tiesību normu nepilnība un normatīvo aktu disharmonija vienas valsts ietvaros. Tomēr, svarīgākais iemesls, kāpēc bija nepieciešams izstrādāt jaunu, unificētu normatīvu aktu bija Latvijas teritoriālā nošķiršana divās civiltiesību sistēmās - Vidzemē, Zemgalē un Kurzemē bija spēkā Vietējo likumu kopojumu III daļa, kā arī Vidzemes un Kurzemes zemnieku likumi. Turpretim, Latgale bija atšķirta no pārējām Latvijas daļām un tur

---

⁴⁹ Cincels J. Laulības šķiršanas lietas tiesā. Kuldīga: E. Petkeviča apgādība, 1925, 13.lpp.

⁵⁰ Lēbers D. 2000, 201.lpp.

⁵¹ Likumu un valdības rīkojumu krājums. [B.V.] Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļas izdevums, 1921.

bija spēkā Krievijas likumu kopojuma X sējuma pirmā daļa. Zemniekiem tika piemērots Krievu zemnieku nolikuma pielikums pie IX sējuma.⁵²

Pēc LR dibināšanas, grūtības sagādāja, jaunas un pastāvīgas tiesību sistēmas radīšana. Bija nepieciešami gandrīz 20 gadi, lai LR tiktu izstrādāts un pieņemts jauns, laikam atbilstošs un vienots civiltiesisks regulējums. 1937.gadā LR pieņēma jaunu un vienotu visā valstī CL. Tā pirmā daļa “ģimenes tiesības” noteica laulības šķiršanas tiesības. Jaunajā CL laulības šķiršanas kārtība gan saturiski, gan redakcionāli gandrīz pilnībā atbilda likumam „par laulību”. Vienīgā atšķirība, ka jaunajā likumā netika minēti divi laulības šķiršanas iemesli: „atšķiršana no galda un gultas” un „riebums pret laulības kopdzīvi”.⁵³

Ar LR izveidošanu aizsākās jauns, nozīmīgs posms laulības šķiršanas institūta attīstībā. Līdz ar neatkarības izveidošanu, Latvijai tika dota iespēja izveidot modernu, laikmetam atbilstošu un veiksmīgi funkcionējošu tiesību sistēmu. Nozīmīgākie tiesību akti šajā laika posmā bija likums „par laulību” un CL. Jaunais CL, salīdzinot ar likumu „par laulību” laulības izbeigšanās pamatus gan saturiski, gan sistēmiski atstāja gandrīz negrozītus.

Izdodot jauno normatīvo aktu, likumdevējs ģimeni tulkoja kā savstarpējie uzticīgu, ciešu savienību, kur valda saskaņa un draudzība, kur laulāties rūpējas viens par otru un abi kopā rūpējas par ģimenes labklājību.⁵⁴ Tāpēc gadījumos, kad šīs savienība ir sākusi irt, nav jēgas to saglabāt ar mākslīgi uzspiestiem valsts noteikumiem. Šī atziņa ir joprojām aktuāla un nozīmīga sabiedrībā. Ne visos gadījumos laulības obligāta saglabāšana ir nepieciešama. Ja laulības atjaunošana un saglabāšana nav iespējama un laulāto attiecības neatbilst sabiedrībā atzītām morāles normām, nepastāv pamats šādas formālas laulības saglabāšanai. Laulības šķiršana neveicina ģimenes iziršanu, laulības šķiršana ir ģimenes iziršanas seku juridisks noformējums.

---

⁵² Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai. Pieejams: https://www.tm.gov.lv/files/archieve/lv_documents_petijumi_petijums_gimenes_tiesibas_12.doc [aplūkots: 16.04.2019]

⁵³ Švarcs F. Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra 2011, 180.lpp.

⁵⁴ Ibid.

5. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS NO 1940. GADAM LĪDZ 1990. GADAM

Ar Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (turpmāk – PSRS) Augstākās Padomes Prezidija (turpmāk – APP) 1940. gada 26. novembra dekrētu Latvija tika anektēta un bija spiesta piemērot PSRS normatīvos aktus. PSRS civiltiesību saturs un pamatprincipi būtiski atšķīrās no kontinentālas tiesību saimes valstu spēkā esošajiem civiltiesību pamatprincipiem. Tāpēc, svarīgi bija veikt „tiesību jaunradi”, kuras mērķis bija Latviju pilnībā iekļaut kopējā PSRS tiesību izpratnē. Visos padomju laika autoru darbos ir iespējams atrast vienotu ģimenes aprakstu, tās galvenās iezīmes un attīstību. Padomju pilsoņu laulības savienība tika pasniegta kā tāda, kas nav saistīta ar materiālo aprēķinu. Tā balstījās uz sievietes un vīrieša abpusēju mīlestību, draudzību, cieņu un uzticību. Lai nostiprinātu ģimenes attiecības, laulības noslēgšana tika pilnībā atbrīvota no materiālā aprēķina. Ģimenei jāveidojas tikai uz savstarpējas mīlestības un draudzības jūtām. Padomju laikos uzskatīja, ka ir pilnībā jānovērš viss, kas palicis pāri no sievietes nevienlīdzīgā stāvokļa sabiedrībā.⁵⁵ Tā sievieti formāli tika atbrīvota no vīra varas.. Laulības šķiršanas brīvība tika atzīta pirmajos padomju varas dekrētos un kļuva par neatņemamu personas brīvības aspektu.⁵⁶ Tomēr padomju vara ideoloģiski “klasiskajos” padomju varas gados dažādi centās stiprināt ģimenes vienotību. Laulības šķiršanas tiesiskais regulējums ir vairākas reizes mainījies padomju ģimenes tiesību likumdošanas vēsturē.

1940.gada 25.augusta tika pieņemta Latvijas PSR Konstitūcijas .Tiesību akta 96.pants noteica, ka baznīca ir šķirta no valsts, lai nodrošinātu pilsoņiem apziņas brīvību. Kopš 1940. gada 25. augusta baznīcām nebija tiesību veikt reliģiskos rituālus valsts vārdā.⁵⁷ Pēc tiesību akta pieņemšanas laulības tiesību pamata nosacījumus noteica padomju konstitūcija. Laulība vairs nebija kas svēts

Kopš 1940. gada 26. novembra ģimenes tiesības Latvijas teritorijā regulēja 1926. gada 19. novembra Krievijas Padomju Federatīvā Sociālistiskā Republika (turpmāk – KPFSR) „Laulības, ģimenes un aizbildnības likumu kodekss” . Kodeksa normas būtiski atšķīrās no LR Civillikuma (turpmāk- CL) normām. Līdz pat 1944.gada 8.jūlijam Latvijā pastāvēja arī neregistrētās jeb faktiskās laulības jēdziens. Šis jēdziens mūsdienās būtu pielīdzināms faktiskas kopdzīves, jeb neregistrētas laulības jēdzienam.

⁵⁵ Apsītis R. Birziņa L. Grīnbergs O. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture (1917-1970) Rīga: Izdevniecība „Zvaigzne”, 1970, 228. lpp.

⁵⁶ Luryi. Y. Soviet family law. New York: William S. Hein&Company, 1980, p.54.

⁵⁷ LPSR Konstitūcija (Pamatlikums). Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1946.

Ar PSRS APP 1944. gada 8. jūlija dekrētu, šķiršanās brīvība tika stingri ierobežota. Lai stabilizētu PSRS pilsoņu ģimenes, dekrēts ieviesa sarežģītu laulības šķiršanas procesu. Tika ieviesta piespiedu procedūra, kas lika vērsties divās dažādās tiesu instancēs. Pirmkārt, šķiršanās pieteikums bija jāiesniedz tautas tiesā. Tautas tiesa centās samierināt laulātos. Otrkārt, ja šie centieni bija neveiksmīgi, tad laulības šķiršanas lieta tika nosūtīta otrās instances tiesai jeb Augstākajai tiesai⁵⁸ Augstākā tiesa laulības šķiršanās pieteikumu skatīja pēc būtības un pieņēma lēmumu. Iesniedzot prasību par laulības šķiršanu, bija jāmaksā par paziņojumu avīzē, lai informētu sabiedrību par notiekošo laulības šķiršanas lietu. Atsevišķa samaksa tika veikta pēc laulības šķiršanas, lai reģistrētu laulības šķiršanas vietu un laiku.⁵⁹ Tas nozīmē, ka lai šķirtu laulību, bija nepieciešama ievērojama naudas summa, kas pārsniedza vidējo mēnešalgu. Daudzi pilsoņi nevarēja atļauties samaksāt šo summu, tāpēc nevarēja reģistrēt faktiski izirusu laulību. Šāda laulības šķiršanas kārtība zināmā mērā disciplinēja pilsoņus. Taču, prakse atklāja vairākus nopietnus trūkumus. Republikas attālāko rajonu iedzīvotājiem nebija iespējas nokļūt Augstākajā tiesā, turklāt, tiesa, kas atrodas tuvāk laulāto dzīvesvietai spētu pilnīgāk noskaidrot lietas apstākļus un iespējams, samierināt puses. Diemžēl, laikiēlīgā, sarežģītā un apgrūtinātā laulības šķiršanas procedūra nesamazināja cilvēku vēlmi šķirties.

1965.gada 10. decembrī PSRS APP ar dekrētu „Par dažiem grozījumiem laulības šķiršanas lietu izskatīšanas kārtībā” krietni vienkāršoja laulības šķiršanas procesu. Tika atcelta obligātā publikācijas prasība. Kopš dekrēta pieņemšanas, laulības šķiršanas lietas piekrita tautas tiesām. Tautas tiesu pieņemtos lēmumus bija iespējams pārsūdzēt Apgabaltiesās (tāpat kā citās tiesību jomās).⁶⁰ LPSR Augstākā padome (turpmāk – AP) 1969. gada 18. aprīlī pieņēma LPSR Laulības un ģimenes kodekss (turpmāk – LĢK)⁶¹, kas stājās spēkā 1969. gada 1. oktobrī. LĢK aizsāka jaunu posmu padomu laulības tiesībās. LĢK ievērojami liberalizēja padomju ģimenes tiesības. Ar LĢK pieņemšanu tika atrisinātas daudzas problēmas.⁶² Jaunajā tiesību aktā tika ietverti galvenie leņiniskie principi ģimenes un laulības jautājumos. Ar šo kodeksu tikai noteikti laulības un ģimenes tiesību normu galvenie uzdevumi, principi un attiecību loks, kas tika regulēts. LĢK galvenie uzdevumi bija:

1. stiprināt padomju ģimeni;

---

⁵⁸ Lēbers D. 2000, 388.lpp.

⁵⁹ Luryi.Y.1980. p.53.

⁶⁰ Lēbers D. 2000, 389.lpp.

⁶¹ Latvijas PSR laulības un ģimenes kodekss. Rīga: Izdevniecība „Liesma”,1977,

⁶² Apsītis R., Birziņa L., Grīnbergs O. 230.lpp

2. palīdzēt vecākiem ieaudzināt bērnos mīlestību pret Dzimteni un sagatavot viņus komunistiskās sabiedrības uzcelšanai.⁶³

LĢK 32. pants noteica, ka laulātajiem dzīviem esot, laulību var izbeigt, to šķirot pēc viena vai abu laulāto pieteikuma. Jaunā kārtība noteica dažādu laulības šķiršanas kārtību. Saskaņā ar tiem, laulību šķir tiesa, bet likumā norādītajos gadījumos, to var veikt administratīvā kārtībā.⁶⁴ 70. gados Latvijā izveidojās "šķiršanās bums". Ja pirms otrā pasaules kara uz katriem 1000 iedzīvotājiem gadā izšķīra 0,1 - 0,2 pārus, tad, šajā laika posmā, raksturīgi bija 4 - 5 šķirtie pāri.⁶⁵

Padomju gados norisinājās laulības tiesību regress. Baznīca tika uzskatīta pilnīgi nošķirta no valsts. Pozitīvi tiek vērtēti 1965.gadā veiktos grozījumus laulības šķiršanas lietu institūtā. Ar laulību šķiršanas sarežģīšanu, nav iespējams panākt ģimeņu noturību. Laulība šķiršana ir viena no cilvēka brīvībām. Tomēr, pastāv gadījumi, kad tikai tiesiskās drošības, kā arī bērnu interesēs var tikt noteikti leģitīmi ierobežojumi šai tiesībai.

5.1. Laulības šķiršana tiesā

No abiem likumā paredzētajiem laulības šķiršanas viediem, laulības šķiršanai tiesā ir galvenā un svarīgākā nozīme. LĢK 33. pants nosaka šī laulības šķiršanas veida pārākumu. Laulība bija obligāti jāšķir tiesā, ja:

1. laulātajiem ir nepilngadīgi kopīgi bērni;
2. laulātajiem ir strīds par laulības šķiršanu, lai arī nepilngadīgu bērnu nav;
3. laulātajiem ir strīds par bērniem vai par laulāto kopīpašuma sadali, vai par uzturlīdzekļu maksāšanu darba nespējīgam laulātajam gadījumos, kad laulību saskaņā ar LĢK 40. pantu šķir ar personu, kas atrodas ieslodzījumā vai kas atzīta par rīcībnespējīgu.⁶⁶

Laulību tiesā šķirt varēja arī citos gadījumos. Piemēram, ja starp laulātajiem pastāvēja jebkāds strīds vai arī ja viens no laulātajiem izvairās no laulības šķiršanas CAR iestādēs. Laulības šķiršanas lietu tiesā varēja ierosināt tikai paši laulātie. Vienīgais izņēmums tika pieļauts gadījumos, ja laulības šķiršana ir nepieciešama rīcībnespējīgas personas interešu

---

⁶³ Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: „Avots” 1985, 34.lpp.

⁶⁴ Vēbers J. Ģimenes tiesības. Rīga, [b.i.] 1970, 96.lpp.

⁶⁵ Mežgailis B. Latvijas iedzīvotāji. Migrācija un dabiskā kustība pēc Otrā pasaules kara. pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/30085> [aplūkots 01.04.2019.]

⁶⁶ Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: „Zvaigzne” 1984, 67.lpp.

aizsardzībai. Tad, iesniegumu var iesniegt aizbildnis vai prokurors.⁶⁷ Saskaņā ar LĢK 32. pantu, vīrs nav tiesīgs bez sievas piekrišanas ierosināt laulības šķiršanas lietu, ja sieva ir stāvoklī vai vienu gadu pēc bērna dzimšanas. Šis ierobežojums ir imperatīvs, vienādi attiecas uz gadījumiem, kad vīrs ir bērna tēvs un tāpat uz gadījumiem, kad vīrs nav bērna tēvs. Norma ir radīta, lai aizsargātu mātes un bērna tiesības, bet dažos gadījumos tā var būt pretēja morāles normām.⁶⁸

Uzsākot laulības šķiršanas procesu, tiesa vispirms mēģina samierināt puses. Tiesību normās ir paredzēts tiesas uzdevums- nostiprināt ģimeni. Samierināšanās pasākumi ir vitāli svarīgi gadījumos, ja laulātajiem ir nepilngadīgi bērni. Ja norādītie laulības šķiršanas motīvi šķiet mazsvarīgi un tiesa uzskata, ka pastāv iespēja saglabāt laulību, laulāto samierināšana ir obligāta. Šā tiesas pienākuma dēļ, abu pušu piedalīšanās tiesas sēdēs ir obligāta. Lietas izskatīšanu viena laulātā prombūtnes var veikt tikai tādos gadījumos, ja prombūtnē esošajam laulātajam ir svarīgi attaisnojošie iemesli. Tomēr, visbiežāk tiesa izvēlas atlikt lietas izskatīšanu. Laulības šķiršanas lietas tiesa izskata prasības tiesvedības kārtībā. Iesniedzot prasības pieteikumu, obligāti ir jāmin lietas apstākļi, kā arī jāiesniedz pierādījumi, kas var apstiprināt lietas apstākļus. Ja prasības pieteikums neatbilst iepriekšminētajiem noteikumiem, tiesa var atstāt pieteikumu bez tālākas virzības. Tiesas izlēma bērnu aizgādības, alimentu, mantas sadales un bijušo laulāto turpmāko uzvārdu jautājumus. Izlemjot jebkuru jautājumu par nepilngadīgajiem bērniem, tiesai jāņem vērā, ka bērnu intereses vienmēr ir primārās.

Ja tiesa nav spējusi samierināt laulātos, tiesa šķir laulību LĢK 34. pantā noteiktajā kārtībā. Taisot spriedumu, tiesa nosaka valsts nodevas summu. Šī summa vienam vai abiem laulātajiem ir jāmaksā brīdī, kad tiek izsniegta šķiršanās apliecība. Nodevas apmēru nosaka tiesa pēc saviem ieskatiem, ņemot vērā laulības šķiršanas iemeslu, vainu ģimenes iziršanā un materiālo stāvokli kā arī citus apstākļus. Laulības šķiršanas lietās spriedums nerada laulības izbeigšanos. Pamatojoties uz spēkā stājušos tiesas spriedumu, viens no laulātajiem šķiršanos var reģistrēt CAR nodaļā, atkarībā no abu vai vien laulātā dzīves vietas. Laulība izbeidzas ar brīdī, kad tā ir reģistrēta CAR nodaļā. Nepastāv termiņa ierobežojums laulības šķiršanās reģistrēšanai CAR nodaļā uz tiesas sprieduma pamata. Šāds noteikums rada nenoteiktību laulāto attiecībās, ja pēc laulības šķiršanas sprieduma, ilgstoši netiek veikta laulības šķiršanas

---

⁶⁷ Vēbers J. 1984, 67.lpp.

⁶⁸ Vēbers. J. 1970, 102.lpp.

reģistrācija CAR. No šī noteikumu izriet, ka laulātie šķiršanos var reģistrēt arī 10, 15 un 20 gadus pēc sprieduma stāšanās spēkā.⁶⁹

Jāatzīmē, ka visbiežāk laulības šķiršanu cēlonis ir sliktās attiecības laulāto starpā, kas noved pie sadzīvviskiem strīdiem. Ļeņingradā šādi gadījumi sastāda 41%, bet Kijevā - 61% no visiem šķiršanās gadījumiem. Padomju sociologi norāda, ka apmēram $\frac{3}{4}$ no jaunlaulātajiem nedzīvo savā dzīvoklī. Vairumam jādzīvo sliktos apstākļos kopā ar vecākiem.⁷⁰

Laulības šķiršana tiesā padomju gados bija atbilstoša padomju ideoloģijai. Līdz 1966.gadam laulību šķīra tikai Augstākā tiesa. Laulības šķiršanas ierosināšanai bija nepieciešama publikācija laikrakstā tomēr, sarežģītā procedūra neietekmēja pilsoņu vēlmi šķirties. Tāpēc, tika pieņemts dekrēts, kas vienkāršoja laulības šķiršanas procedūru, laulības šķiršanas lietas deleģējot tautas tiesām.

5.2 Laulības šķiršana Civilstāvokļa aktu reģistrācijas nodaļā

Tiesu prakses analīze, pirms LĢK pieņemšanas, liecina, ka daudzos gadījumos, ja laulātajiem nav bērnu un laulības šķiršanas lietas norisinās bezstrīdus kārtībā, nav nepieciešams tiesas spriedums, lai laulība tiktu šķirta. Tāpēc, veidojot LĢK, tika iestrādāta iespēja pāriem šķirt laulību CAR nodaļā. CAR nodaļa laulību šķīra, ja:

1. abi laulātie piekrīt laulības šķiršanai un viņiem nav nepilngadīgu bērnu;
2. pēc viena laulātā pieteikuma, ja otrs laulātais atzīts par bezvēsts pazudušu vai rīcībnespējīgu, vai sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par trim gadiem.

Proti, laulība tika šķirta administratīvā kārtībā tikai tad, ja nav jāizšķir kāds strīds starp laulātajiem un ja nav iesaistīti nepilngadīgie bērni. Laulību šķīr tikai tādos gadījumos, ja samierināšana nav iespējama. Lai šādā kārtībā šķirtu laulību, abiem laulātajiem jāiesniedz pieteikums par laulības šķiršanu. Pieteikums jāiesniedz balstoties uz vienu vai abu laulāto dzīves vietu. Ja kāds no laulātajiem nevar personiski ierasties CAR nodaļā, pieteikumu var iesniegt otrs laulātais. Šādā situācijā ir nepieciešams apliecinātā prombūtnē esošā laulātā paraksta īstumu. CAR nodaļai nav pienākums samierināt puses. Taču, likums paredz trīs mēnešu gaidīšanas periodu starp pieteikuma iesniegšanu un absolūtu laulības šķiršanu. Šis laiks ļauj laulātajiem apsvērt savu darbību lietderību. Pastāv iespēja atsaukt iesniegto pieteikumu, ja kāds no laulātajiem ir mainījis viedokli. Laulības šķiršanu reģistrē klātesot abiem laulātajiem.

---

⁶⁹ Vēbers. J. 1970, 108.lpp.

⁷⁰ Luryi. Y. 1980, p. 62.

Šāda kārtība ir nepieciešama, lai nostiprinātu abu laulāto vēlmi šķirt laulību. Taču, pastāv izņēmumi, kad laulātais var neierasties, ja pastāv attaisnojoši iemesli. Laulības šķiršanas reģistrācijas laikā, laulātajiem jāsamaksā valsts nodeva.⁷¹

Laulību arī iespējams šķirt pēc viena laulātā pieteikuma, ja otrs laulātais atzīts par bezvēsts pazudušu vai rīcībnespējīgu, vai sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku, ne mazāku par trim gadiem. Šādu apstākļu rašanās nozīmē, ka uz ilgu laiku vai uz mūžu nav iespējamās normālas laulības attiecības un ka nav iespējams laulātos samierināt. CAR nodaļa par laulības šķiršanu paziņo laulātajam, kurš izcieš brīvības atņemšanu. Tomēr, ja kāds no laulātajiem ierosina strīdu, CAR nodaļā laulības šķiršanu nedrīkst reģistrēt. Gadījumos, ja ierodas laulātais, kas atzīts par bezvēsts pazudušu, ir iespējams laulību atjaunot. Laulības atjaunošanu var veikt tikai tad, ja otrs laulātais nav stājies jaunā laulībā.⁷²

LPSR laikā pastāvēja divējāda laulības šķiršanas kārtība. Laulību bija iespējams šķirt tiesās un CAR nodaļās. Tiesā laulības šķiršana bija obligāta, ja laulātajiem bija nepilngadīgi bērni vai, ja laulātajiem bija strīds par laulības šķiršanu. Laulību šķīra tiesa, ja pastāvēja strīds par bērniem, par kopīpašuma sadali vai līdzekļu maksāšanu, lai uzturētu darba nespējīgo laulāto. Tiesa laulību šķīra arī gadījumos, ja viens no laulātajiem vēlējās šķirties ar personu, kura atradās ieslodzījumā vai kura bija atzīta par rīcībnespējīgu. Laulības šķiršana CAR iestādēs tika atļauta, ja abi laulātie piekrita laulības šķiršanai un nebija nepilngadīgu bērnu. CAR nodaļa šķīra pēc viena laulātā pieteikuma, ja otrs laulātais atzīts par bezvēsts promesošu vai rīcībnespējīgu vai sodīts ar brīvības atņemšanu uz laiku ne mazāku par trim gadiem.

Laulība un laulāto savstarpējās attiecības bija pakļautas padomju laika ideoloģijai, kas ģimeni uzskatīja par sabiedrības pamatvienību un aizsākumu. Ideoloģija bija svarīga, piemērojot tiesību normas. Autore pozitīvi vērtē faktu, ka padomju laikos mēģināja novērst sievietes nevienlīdzīgo stāvokli sabiedrībā. Šāda tendence veicināja dzimumu vienlīdzības attīstīšanos arī nākotnē.

---

⁷¹ Luryi. Y. 1980, p. 56.

⁷² Vēbers J. 1984, 74.lpp

6. LAULĪBAS ŠĶIRŠANAS TIESĪBU ĪPATNĪBAS PĒC LATVIJAS REPUBLIKAS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANAS

Pēc PSRS sabrukuma, Latvijai bija iespēja atjaunot neatkarību un turpināt 1940. gadā pārtraukto tirgus ekonomikas un demokrātiskās valsts institūtu atjaunošanu. 1990.gada 4.maijā Latvijas PSR Augstākā padome pieņēma deklarāciju „Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu”, ar kuru tika atjaunota Satversmes sapulces 1922. gada 15. februārī pieņemtā LR Satversme. Šī deklarācija pasludināja 1940. gada 17. jūnija PSRS militāro agresiju kā starptautisku noziegumu un atjaunoja Latvijas Republikas suverenitāti.

1991.gada 21.augustā LR AP pieņēma konstitucionālo likumu „Par Latvijas Republikas valstisko statusu”. Ar šī dokumenta pieņemšanu notika saišu saraušana ar PSRS. Noslēdzās pārejas posms. Viens no svarīgākajiem jautājumiem bija privāttiesiskās kārtības restaurācija. Sarežģītais atjaunošanas process tika veikts ievērojot demokrātisko rietumvalstu privāttiesiskās kārtības institūtu attīstības līmeni. Iespēju robežās tika atjaunoti tiesību akti, kuru spēks bija apturēts 1940. gadā. Tika atjaunots arī svarīgākais privāttiesību likums- LR 1937. gada CL. CL ģimenes tiesību sadaļā tika pārstrādāta un daudz normas tika izteiktas jaunā redakcijā. Vislielākās pārmaiņas piedzīvoja laulības regulējošas normas. Šie grozījumi bija vitāli nepieciešami, jo izpratne par ģimenes tiesību regulējošām tiesību normu prasībām būtiski atšķīrās no šodienas sabiedrības tiesiskajiem un morālajiem uzskatiem.⁷³ CL Ģimenes tiesību daļā vārdi “vīrs” vai “sieva” tika gramatiski aizstāti ar vārdiem “laulātais” vai “laulātie”. Tomēr, gramatiskā CL pielāgošana mūsdienu situācijai, ne vienmēr izvērtējot šo tiesību normu saturu, ir radījusi tiesību normu piemērošanas problēmu.

1993. gada 25. maijā atjaunotais CL noteica, ka laulību var šķirt tikai tiesa. Laulības šķiršanu varēja ierosināt viens vai abi laulātie. Dienā, ka stājās spēkā tiesas spriedums par laulības šķiršanu, laulība tika uzskatīta par oficiāli šķirtu. Viens no būtiskākajiem jauninājumiem paredzēja savādāku laulības šķiršanas pamatu kā 1937. gada CL redakcijā. CL 1937. gada redakcijā kā laulības šķiršanas pamats bija minēts laulāto vainojuma princips. Tas nozīmēja, ka jāpastāv vien laulājamā vainai, lai laulība tiktu šķirta. Jaunā redakcijas paredzēja, ka laulības šķiršanas pamatā ir laulības sairuma princips. Par izirušu laulību var uzskatīta trīs gadus nepārtraukti ilgstoša laulāto neesoša kopdzīve. Tiesību aktos ir arī noteikti īpaši gadījumi, kad viens no laulātajiem var prasīt laulības šķiršanu: gadījums, ja laulātais apdraud otra laulātā dzīvību vai veselību; ja laulātais ne mazāk kā gadu atrodas prombūtnē; ja laulātais pēc laulības

---

⁷³ Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības Rīga: preses firma „Mans īpašums” 2000, 116.lpp

noslēgšanas saslīmis ar ilgstošu, grūti dziedināmu gara slimību vai tādu pašu lipīgu slimību; ja laulātais izdarījis noziedzīgu nodarījumu, kas aptraipa godu vai dzīvo netikli un negodīgi. Laulību bija iespējams šķirt arī abiem laulātajiem vienojoties, taču tas nebija iespējams agrāk kā vienu gadu pēc laulības noslēgšanas. Likumā bija paredzēti arī gadījumi, kad tiesa atlika laulības šķiršanas lietas izskatīšana, ja pastāvēja iespēja samierināt laulātos.⁷⁴

Laulības šķiršanas gadījumā, tiesa varēja sadalīt mantu, taču to varēja veikt arī paši laulātie vienojoties labprātīgi. Ja, mantas sastāvā ietilpa nekustamais īpašums, tad mantas sadale bija jāizskata atsevišķā tiesvedībā. Tiesvedībai bija jānorisinās tajā pašā tiesā, kura izskatīja laulības šķiršanas lietu. Ja laulāto starpā pastāvēja strīds par nekustamo īpašumu, strīdu izšķīra apgabaltiesa.⁷⁵

2003. gada 1.janvārī stājās spēkā CL grozījumi, kas būtiski mainīja laulības šķiršanas nosacījumus. Tika sniegts skaidrojums izīrušai laulībai, kas netika regulēta iepriekšējā CL redakcijā. 2003. gada 1. janvāra redakcija sniedz skaidrojumu arī par laulāto šķirto dzīvi. Ar 2003.gada 1.janvāri laulību nešķir, ja tas ir nepilngadīgā bērna interesēs vai, ja laulātie nav vienojušies par bērna aizgādību, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali. Tomēr, tiesām nācās izvērtēt, vai laulātie panta noteikumus neizmanto savtīgās interesēs, jo piespiedu laulības nešķiršana, ja tā jau ir izirusi, nekādā ziņā nevar radīt bērnam labvēlīgus dzīves apstākļus.⁷⁶

ES dalībvalstīs pastāv ļoti atšķirīgi laulības šķiršanas pamati. Šīs atšķirības ir radušās, jo pastāv dažādi uzskati par līdzsvaru starp valsts tiesībām iejaukties ģimenes attiecībās un laulāto autonomiju laulības šķiršanas procesā. Tā, kā ES valstīs pastāv dažādi laulības šķiršanas priekšnoteikumi, ES ir sastopami pieci vēsturiski laulības šķiršanas pamati:

1. Uz vainu balstīta laulības šķiršana (šķiršana kā sankcija);
2. Laulības šķiršana, pamatojoties uz nelabojamu laulības izjukšanu (šķiršana kā tiesiskās aizsardzības līdzeklis vai sairšana);
3. Laulības šķiršana, pamatojoties uz atšķiršanu noteikta laika perioda garumā;

---

⁷⁴ Civillikums. PIRMĀ DAĻA. Ģimenes tiesības. Valdības Pieņemts 20.02.1937. [01.01.2017. red.]

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai. Pieejams: https://www.tm.gov.lv/files/archieve/lv_documents_petijumi_petijums_gimenes_tiesibas_12.doc [aplūkots: 16.04.2019]

4. Laulības šķiršana, pamatojoties uz laulāto savstarpēju vienošanos (šķiršana kā patstāvīgs lēmums, ko pieņem paši laulātie);

5. Laulības šķiršana pēc prasības (šķiršana kā tiesības).

Latvijas Republikā laulības šķiršanas pamatā ir laulības sairuma princips.⁷⁷

Laika gaitā CL ģimenes tiesību nodaļā ir grozīta vairākas reizes. Kā vienus no svarīgākajiem var atzīmēt 2010. gada 28. oktobrī pieņemtos grozījumus. Kopš 2011. gada laulību var šķirt gan tiesā, gan pie zvērināta notāra. Bezstrīdus laulības šķiršanas gadījumi tika nodoti zvērinātiem notāriem. Šādas lietas ir vienkāršākas, neskar sabiedrības būtiskas intereses. Šāda reforma tika veikta, lai samazināt un izlīdzināt tiesu noslodzi, kā arī saīsināt lietu izskatīšanas termiņus un paaugstināt tiesu darba efektivitāti.⁷⁸ Laulības šķiršanas institūts laika posmā no Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas līdz mūsdienām ir ievērojami attīstījies. Laulības šķiršanas lietās tiek skatīti visi iespējamie jautājumi, kas var izrietēt no ģimenes tiesiskajām attiecībām. Šāds regulējums ir nepieciešams, lai pēc laulības šķiršanas nerastos blakus jautājumi, kas ir saistīti ar ģimenes tiesību institūtu.

Laulības šķiršanas nosacījumus LR nosaka CL, laulību šķiršanas kārtību regulē Civilprocesa likums (turpmāk - CPL), laulības šķiršanas reģistrāciju nosaka likums „Par civilstāvokļu aktiem”. Spēkā esošā CL redakcija pieļauj divus laulības šķiršanas veidus. Laulību var šķirt tikai tiesa vai notārs. Abi laulības šķiršanas veidi nodrošina laulāto privātās dzīves noslēpumu saglabāšanu.

Sabiedrība nepārtraukti attīstās dažādās jomās. Tādēļ, mainās arī sociālās attiecības starp sabiedrības locekļiem. Mainās cilvēku uzskati, domāšana. Ģimene, ko tradicionālā izpratnē izveido ar laulības noslēgšanu, ir sabiedrības kodols. Mūsdienās, aizvien biežāk sabiedrības locekļi izvēlas alternatīvus ģimenes modeļus, kas ir neietver oficiālu laulības noslēgšanu. Tieši laulības noslēgšana bieži vien ir noteicošais faktors, kāda jaunā ģimene izskatīsies nākotnē. Strauji mainās sabiedrības vērtību skala, uzskati par to, kāpēc cilvēkiem ir jābūt kopā, kāpēc ir jānoslēdz laulībā. Ja šie ārkārtīgi svarīgie jautājumi netiek pienācīgi izvērtēti pirms došanās laulībā, pastāv iespēja, ka laulība izirs. Var secināt, ka lai samazinātu lielo laulību šķiršanas skaitu Latvijā, valstij būtu aktīvāk jāpiedalās problēmas risināšanā. Palīdzība izpaustos valsts finansējuma nodrošināšanā, lai būtu iespējams īstenot sociālu un psiholoģisko atbalstu ģimeņu

⁷⁷ Granath K. Study to inform a subsequent Impact Assessment on the Commission proposal on jurisdiction and applicable law in divorce matters. 2006, p.230.

http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/divorce_matters/study.pdf [aplūkots: 16.04.2019]

⁷⁸ Civillikums. PIRMĀ DAĻA. Ģimenes tiesības. Valdības Pieņemts 20.02.1937. [17.11.2010. red.]

stiprināšanai. Šāda valsts funkcija jau ir regulēta LR Satversmes 110.pantu, kurā noteikts, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības. Tomēr, šim atbalstam būtu pakāpeniski jāpiepieaug, pieņemot attiecīgus likumus un veicot grozījumus jau spēkā esošos likumos, kas ir saistīti ar ģimenes tiesībām.

Autore uzskata, ka LR pastāvošā laulības šķiršanas kārtība atbilst tiesiskas un demokrātiskas valsts standartiem. Šķirot laulības tiek ievērotas cilvēktiesības un dzimumu vienlīdzība. Salīdzinot ar laulības šķiršanas tiesību regulējumu pagātnē, ir novērojama pozitīva attīstības tendence.

6.1 Laulības šķiršana tiesā

Ja laulātie nevar vienoties par mantas sadali un bērnu aizgādību vai arī viens no laulātajiem nepiekrīt laulības šķiršanai, laulības šķiršanu var pieprasīt tiesas ceļā. Laulības šķiršana tiesā ir dārgāka un laikietilpīgāka, salīdzinājumā ar laulības šķiršanu pie zvērināta notāra. Laulības šķiršanas lietās juridisko palīdzību var sniegt gan zvērināts advokāts, gan pilnvarotais pārstāvis (vēlams jurists ar pieredzi laulības šķiršanas lietu vešanā). Izņēmums pastāv kasācijas instances tiesā, kur personu var pārstāvēt tikai zvērināts advokāts.

Pirms prasības pieteikuma iesniegšanas, prasības iesniedzējam ir pienākums nomaksāt valsts nodevu. Saskaņā ar CPL 34. panta 2. daļu valsts nodeva par prasības pieteikumu laulības šķiršanas lietā ir 145 eiro. Izņēmumu pieļauj gadījumos, ja laulības šķiršanas lietu uzsāk pret personu, kas noteiktā kārtībā atzīta par bezvēsts promesošu, vai ar personu, kas notiesāta ar brīvības atņemšanu uz laiku, kas nav mazāks par trim gadiem. Šādā gadījumā valsts nodeva ir 15 eiro.⁷⁹ Laulātajam, kas iesniedz pieteikumu tiesā ir jāapmaksā ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi. Izdevumi var palielināties lietas izskatīšanas gaitā. Pēc sprieduma stāšanās spēkā, izdevumi tiek piedzīti no lietas dalībniekiem. Tiesa, taisot spriedumu, tiesāšanās izdevumus sadala starp bijušajiem laulātajiem. Visbiežāk, tiesāšanās izdevumi tiks sadalīti uz pusēm, taču pušu materiālais stāvoklis arī tiek ņemts vērā.⁸⁰

Prasības pieteikumu tiesā iesniedz laulātais, kurš vēlas šķirties. Laulības šķiršanas lietās kā pirmā instance ir rajona tiesas. Prasība iesniedzama pēc otrā laulātā, jeb atbildētāja deklarētās

---

⁷⁹ Civilprocesa likums. Pieņemts 03.11.1998. [01.04.2019. red.]

⁸⁰Laulības šķiršana tiesā. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/278147-laulibas-skirsana-tiesa-2016> [aplūkots 20.03.2019.]

dzīvesvietas. Saskaņā ar CPL 234. pantu prasību par laulības šķiršanu var celt tiesā arī pēc prasītāja deklarētās dzīvesvietas, bet, ja tādas nav, pēc prasītāja dzīvesvietas, gadījumos, ja:

1. pie prasītāja ir nepilngadīgi bērni;
2. laulība šķirama ar personu, kas izcieš sodu brīvības atņemšanas vietā;
3. laulība šķirama ar personu, kurai nav deklarētās dzīvesvietas un kuras dzīvesvieta nav zināma vai kura dzīvo ārzemēs.⁸¹

Prasītājs sagatavo pieteikumu tiesai brīvā formā. Prasības pieteikums tiesai iesniedzams vairākos veidos:

1. personīgi;
2. sūtot pa pastu;
3. elektroniskā veidā, parakstot ar elektronisku parakstu un nosūtot, izmantojot e-pastu.

Prasības pieteikums jāgatavo tik eksemplāros, cik lietā ir dalībnieki. Gadījumos, ja nav citu no tiesiskajām attiecībām izrietošu prasījumu, prasības pieteikums ir jāadresē tiesai un atbildētājam. Gadījumos kad pastāv strīds par bērna aizgādības un saskarsmes tiesībām, ir jāiesniedz trīs prasības pieteikuma noraksti – viens tiesai, otrs atbildētājam, bet trešais bāriņtiesai. Ir iespējami gadījumi, ka lietā ir iesaistīti vairāk kā divi dalībnieki. Visbiežāk, tas notiek gadījumos, ja laulātie risina strīdu par kopīgas mantas dalīšanu un kādam no nekustamajiem īpašumiem ir par labu bankai ierakstīta ķīlas tiesību atzīme. Banka var tikt norādīta kā trešā persona. Laulības šķiršanas prasības pieteikumam jāpievieno pierādījumi par valsts nodevas samaksu. Kopā ar prasības pieteikumu un rēķinu par valsts nodevas samaksāšanu prasītājam ir jāiesniedz argumenti, kas pamato apstākļus, kādēļ laulību ir nepieciešams šķirt. Tiesai ir jāiesniedz arī laulības apliecības oriģināls. Ja laulības laikā ir dzimuši bērni, tad ir jāiesniedz bērnu dzimšanas apliecības. Ir būtiski tiesai iesniegt visus dokumentus un apliecinājumus, kas var būt svarīgi šķiršanās procesā. Katra laulības šķiršanas lieta ir individuāla, tāpēc var atšķirties prasības pieteikumam pievienojamie dokumenti. Papildus CPL 128. pantā noteiktajām ziņām būtu jānorāda arī:

1. no kura laulātie dzīvo šķirti;
2. vai otrs laulātais ir gatavs šķirt laulību;
3. vai laulātie ir vienojušies par bērna aizgādību;

---

⁸¹ Civilprocesa likums. Pieņemts 03.11.1998. [01.04.2019. red.]

4. vai ir vienojušies par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību;
5. vai ir vienojušies par uzturlīdzekļiem bērnam;
6. vai ir vienojušies par laulības laikā iegūtas mantas sadali.

Ja laulātie nav vienojušies par kādu no šīm pozīcijām, tad viņi piesaka attiecīgus prasījumus.⁸²

Laulības šķiršanas lietas izskatīšanas procesā tiesā ir obligāti jāpiedalās abām pusēm. Tomēr, ne visās situācijās abiem laulātajiem ir iespēja ierasties uz lietas izskatīšanu tiesā. Gadījumos, kad viens no laulātajiem nevar ierasties, var iesniegt rakstveida paskaidrojumu vai nodrošināt pilnvarota pārstāvja piedalīšanos. Pastāv iespēja atbildētāju uz tiesu atvest piespiedu kārtā. Šāds piespiedu līdzeklis var tikt izmantots gadījumos, ja atbildētājs neatsaucas uz tiesas uzaicinājumu piedalīties laulības šķiršanas prāvā un nepastāv attaisnojoši iemesli. Laulātie paši ietekmē laulības šķiršanas norisi tiesā.⁸³

Saskaņā ar CPL 56. panta piekto daļu tiesa dokumentus fiziskai personai piegādā pēc tās deklarētās dzīvesvietas adreses, bet gadījumos, kad deklarācijā norādīta papildu adrese, pēc papildu adreses, ja vien fiziskā persona tiesai nav norādījusi savu adresi, pēc kuras veicama saziņa ar tiesu. Fiziskajai personai ir pienākums būt sasniedzamai tās deklarētajā dzīvesvietas adresē, deklarācijā norādītajā papildu adresē vai šīs personas norādītajā adresē saziņai.⁸⁴ Ja prasītājs nezina atbildētāja deklarētās dzīvesvietas adresi, tad prasības pieteikumā norāda faktiskās dzīvesvietas adresi. Lietās, kurās atbildētājam nav deklarētās dzīvesvietas un viņa dzīvesvieta nav noskaidrojama, tiesa paziņo par laulības šķiršanu oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis".

Ja pastāv iespēja atjaunot laulību, tiesa var noteikt samierināšanās laiku un atlikt lietas izskatīšanu. Lietas izskatīšanas atlikšana nav iespējama, ja laulātie dzīvo šķirti vairāk nekā trīs gadus un pret izskatīšanas atlikšanu iebilst abas puses, kā arī gadījumos, kad laulības šķiršana saistīta ar vardarbību pret laulāto vai viņa bērnu. Ja tiesa ir noteikusi samierināšanās laiku, par to nav jāmaksā papildu nodeva.⁸⁵ Samierināšanas veiksmīgums ir atkarīgs no laulāto sadarbības un spējas vienoties. Ja samierināšanas mēģinājums ir veiksmīgs un abi laulātie saprot, ka tomēr nevēlas šķirties, prasītājam lietas ietvaros jāiesniedz iesniegums, ka prasība vairs netiek

---

⁸² Kas jāzina, šķirot laulību tiesā. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/244869-kas-jazina-skirot-laulibu-tiesa-2012> [aplūkots 20.03.2019.]

⁸³ Civilprocesa likums. Pieņemts 03.11.1998. [01.04.2019. red.]

⁸⁴ Civilprocesa likums. Pieņemts 03.11.1998. [01.04.2019. red.]

⁸⁵ Laulāto samierināšana. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/94817-laulato-samierinasana/> [aplūkots 15.03.2019.]

uzturēta, un jālūdz izbeigt tiesvedību lietā. Ja tiesai neizdodas samierināt laulātos, laulība tiek uzskatīta par šķirtu no dienas, kad tiesas spriedums par laulības šķiršanu stājas likumīgā spēkā.

Spriedumu par laulības šķiršanu var pārsūdzēt apelācijas kārtībā. Sūdzību ir jāiesniedz pirmās instances tiesai 20 dienu laikā no sprieduma pasludināšanas dienas. Ja tiek pasludināts saīsinātais spriedums, pārsūdzēšanas termiņu skaita no dienas, kad tiesa paziņo pilnu spriedumu. Ja termiņš sprieduma pārsūdzēšanai apelācijas kārtībā ir notecējis, spriedums stājas likumīgā spēkā.⁸⁶

Daudzās Eiropas Savienības valstīs laulības šķiršanas strīdu izskatīšanā tiek piesaistīts ģimenes starpniecības institūts. Starpnieks, būdams neitrāls un nepārstāvot nevienu pusi, palīdz laulātajiem pašiem apspriest strīdīgos jautājumus. Pārrunu rezultātā, abpusējas piekrišanas veidā tiek panākta kopīga vienošanās. Starpniecībai pilda vienīgi konsultatīvas funkcijas. Tā var tikt nodibināta tikai pēc laulāto iniciatīvas vai uz tiesas lēmuma pamata. Latvijas tiesību sistēmā ģimenes starpniecības institūts nepastāv.⁸⁷ Tomēr, līdzīgas funkcijas Latvijā var pildīt notārs.

Kopš 1937. gada CL atjaunošanas 1993. gada 1. septembrī, jautājums par laulāto likumisko mantisko attiecību regulējošo tiesību normu izpratni ir bijis viens no aktuālākajiem un sarežģītākajiem gan tiesību zinātnē, gan tiesu praksē. Par pamatu laulāto mantisko jautājumu risināšanai, šķirot laulību, var uzskatīt CL 89.pantu, kura pirmajā daļā noteikts: "katrs laulātais patur mantu, kas piederējusi viņam pirms laulības, tāpat arī to mantu, ko viņš iegūst laulības laikā kā atsevišķu mantu".⁸⁸ No šīs tiesību normas izriet, ka jebkura vienam no laulātajiem vēl pirms laulības noslēgšanas piederējusi manta pēc laulības šķiršanas paliks viņa īpašumā. Tātad, sievai nav tiesību pretendēt uz dzīvokli, ko viņas vīrs iegādājies vēl pirms laulības noslēgšanas. Šo noteikumu nemaina fakts, ka abi laulātie dzīvoklī mitinājušies vēl pirms laulības noslēgšanas, vai arī fakts, ka dzīvokļa remontā ieguldījuši abi laulātie.

Kā norādīts Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 6.jūlija spriedumā lietā Nr. SKC–1389/2012, izšķirot strīdu par laulāto kopīgās mantas sadali, tiesai:

---

⁸⁶ Civilprocesa likums. Pieņemts 03.11.1998. [01.04.2019. red.]

⁸⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments. Tiesu prakse civillietu izskatīšanā par bērna izcelšanās noteikšanu, adopcijas apstiprināšanu un atcelšanu, uzturlīdzekļu piedziņu no vecākiem bērnu uzturēšanai, laulības šķiršanu un neesamību. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas> [aplūkots 01.04.2019.]

⁸⁸ Civillikums. PIRMĀ DAĻA. Ģimenes tiesības. Valdības Pieņemts 20.02.1937. [17.11.2010. red.]

1. ir jānosaka dalāmās mantas sastāvs;
2. jānosaka tās sadalījums laulāto starpā;
3. jāveic reāla mantas sadale (ievērojot CL 1074. un 1075.pantu).⁸⁹

No Civillikuma 109.panta trešā daļas izriet, ka, risinot strīdu par laulāto kopīgās mantas dalīšanu, tiesai ir jānosaka visa laulāto kopīgā manta, un kā kopums tā arī jāsadala. Sadalot laulāto kopīgajā mantā ietilpstošo katru īpašumu atsevišķi, var rasties situācija, ka, izpildot spriedumu dalīti, tiek aizskartas kāda laulātā tiesības uz tiesas noteiktās kompensācijas saņemšanu.⁹⁰ Labākais veids, kā izvairīties no strīdiem par mantu un atvieglot sarežģīto mantas sadales procesu, laulības šķiršanas gadījumā, ir laulības līguma noslēgšana. Ar Laulības līgumu var nodibināt, grozīt vai izbeigt laulāto mantiskās attiecības. Ar laulību līgumu laulātie ir tiesīgi likumisko mantisko attiecību vietā noteikt visas mantas šķirtību vai visas mantas kopību. Prakse liecina, ka laulību līgumu popularitāte pāru vidū tikai pieaug. Šī tendence ir vērtējama pozitīvi, jo nākotnē, šķiršanās gadījumā, pāriem būs iespēja izvairīties no strīdiem.

Tomēr, bez ievēribas nedrīkst atstāt faktu, ka laulāto mantisko attiecību pamats saskaņā ar LR normatīvajiem aktiem ir tikai oficiāli noslēgta laulība, nevis faktiskā kopdzīve. Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 1.marta spriedumā lietā Nr.SK-4/2012 partnerattiecības, jeb faktiskā kopdzīve atšķirībā no laulības nebalstās uz likumā noteiktā kārtībā noslēgtu līgumu par kopdzīvi. Kopdzīve, šādā gadījumā, pastāv bez jebkāda tiesiska pamata. Šī iemesla dēļ partnerattiecībām nevar piemērot laulības līguma sekas nedz personīgo tiesību, nedz mantisko attiecību sfērā. Ne Senātam, ne arī tiesu instancēm, kas izskata civillietas pēc būtības, nav kompetences tiesību tālākveidošanas ceļā divu personu faktisko kopdzīvi pielīdzināt laulībai un kopdzīves partnerim noteikt tādas pašas tiesības kā laulātajam.⁹¹ Faktiska kopdzīve, jeb partnerattiecības atšķirībā no oficiāli noslēgtas laulības nebalstās uz normatīvo aktu regulētajā kārtībā noslēgta līguma par kopdzīvi. Šāda kopdzīve pastāv bez jebkāda tiesiska pamata. Faktiskai kopdzīvei nav piemērojamas laulības līguma sekas nedz personīgo tiesību, nedz mantisko attiecību ziņā. Var secināt, ka no tiesību faktiskā kopdzīve ir tikai fakts, kas pats par sevi nekādas tiesiskas saistības nerada. Iespējams, ja sabiedrība būtu labāk informēta, pāri biežāk pieņemtu lēmumu oficiāli noslēgt laulības tādā veidā nostiprinot savas tiesības.

---

⁸⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 6.jūlija spriedumā Lietā Nr. SKC-1389/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3068> [aplūkots 15.04.2019]

⁹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2018. gada spriedums Lietā Nr. SKC-[C]/2018 Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5677> [aplūkots 25.04.2019]

⁹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 1.marta spriedumā lietā Nr.SK-4/2012.Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3056> [aplūkots 24.04.2019]

Laulības šķiršanas lietu institūts laika posmā pēc LR neatkarības atjaunošanas ir ievērojami attīstījies. Laulības šķiršanas lietas tiek izskatītas slēgtās tiesas sēdēs, kas ļauj saglabāt laulāto privātās dzīves noslēpums. Laulības šķiršanas pamati ir balstīti uz bezvainas principu. Laulības šķiršanas lietās tiek skatīti visi jautājumi, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām, lai nerastos situācija, kad kāds no laulātajiem izšķirot laulību, aizmirstu izpildīt viņam ar likumu uzliktos pienākumus. Laulības šķiršanas brīvība nenozīmē ģimenes vājināšanos, tas nozīmē ģimenes stiprināšanos, laulības veidojot to uz demokrātiska un civilizēta pamata.

6.2 Laulības šķiršana pie zvērināta notāra

2011. gada 1. februārī spēkā stājās grozījumi Notariāta likums (turpmāk-NL) un CL, kas nosaka, ka laulību šķirt var ne tikai tiesa, bet arī zvērināts notārs bezstrīdus kārtībā. Saskaņā ar NL 325. pantu zvērināts notārs šķir laulību, ja laulātie par to ir vienojušies un ja laulātajiem nav kopīga nepilngadīga bērna un kopīgas mantas. Ja laulātajiem ir kopīgs nepilngadīgs bērns vai kopīga manta, tad notārs laulību šķir, ja laulātie ir noslēguši rakstveida vienošanos par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali.⁹² Ja laulātie nav panākuši vienošanos, viņi var lūgt notāra palīdzību un noteikt notāru kā vidutāju, lai kopā panāktu vienošanos. Laulātie var pieteikt vizīti pie jebkura Latvijas zvērināta notāra, izvēloties sev piemērotākos vietu. Iesniegumā par laulības šķiršanu jāiekļauj:

1. abu laulāto vārdu, uzvārdu, personas kodu;
2. laulības noslēgšanas gadu, dienu, mēnesi, reģistra ieraksta numuru;
3. laulības reģistrācijas valsti un iestādi vai attiecīgo konfesiju un garīdznieku;
4. vai laulātajiem ir kopīgi nepilngadīgi bērni un laulātie ir vienojušies par kopīgo nepilngadīgo bērnu aizgādību, saskarsmes tiesību izmantošanu un uzturlīdzekļiem;
5. vai laulātajiem ir kopīga manta un laulātie ir vienojušies par šīs mantas sadali;
6. laulāto uzvārdus pēc laulības šķiršanas.

Iesniegumam par laulības šķiršanu pievienojams laulības apliecības oriģināls vai dzimtsarakstu iestādes izsniegts noraksts vai izraksts, vai izziņa no civilstāvokļa aktu reģistra.⁹³ Vienošanās par kopīgā nepilngadīgā bērna aizgādību, saskarsmes tiesībām, bērna uzturlīdzekļiem un kopīgās mantas sadali laulātie var sagatavot paši, taču to var uzticēt notāram, kurš sagatavos juridiski korektu vienošanos, un izskaidros laulātajiem tiesības un pienākumus. Laulības

---

⁹² Notariāta likums. Pieņemts 09.07.1993. [01.01.2019. red.]

⁹³ Ibid.

šķiršanas lieta tiks uzsākta pēc abu laulāto kopīga iesnieguma saņemšanas, taču laulība tiks šķirta tikai pēc trīsdesmit dienām pēc lietas uzsākšanas. Trīsdesmit dienu laikā viens vai abi laulātie var atsaukt laulības šķiršanas pieteikumu. Ja noteiktā termiņa laikā netiek saņemts pieteikuma atsaukums, laulība tiek šķirta. Pēc iepriekšminētā termiņa notecējuma, notārs taisa laulības šķiršanas apliecību. MK noteikumi Nr. 737 „Noteikumi par zvērinātu notāru atlīdzības taksēm un to noteikšanas kārtību” noteic, ka atlīdzības takse par laulības šķiršanas lietas vešanu ir 71,14 eiro.⁹⁴

Atšķirībā no laulības šķiršanas procesa tiesā, kur pieteicējs ir tas, kas pats sagatavo un kārtō dokumentus, notārs nodarbojas ar dokumentu kārtōšanu laulāto vietā. Arī pēc laulības šķiršanas, notārs nosūtīs visas vajadzīgās ziņas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei, dzimtsarakstu nodaļai vai garīdzniekiem. Laulātajiem nekādas darbības nav jāveic. Tāpēc, šis process ir ieteicams pāriem, kas ir nolēmuši šķirties mierīgā ceļā.⁹⁵

Mūsdienās notariāta institūts balstās uz trim galvenajiem punktiem: neatkarību, neitralitāti un profesionālā noslēpuma aizsardzību.⁹⁶ Pie svarīgākajām notariāta pazīmēm var pieskaitīt arī objektivismu. Notāru darbība ļoti atšķiras no citu juridisko profesiju pārstāvjiem. Zvērinātam notāram ir jāpanāk, lai visu pušu intereses tiek ņemtas vērā un aizsargātas. Zvērinātam notāram ir pienākums brīdināt puses par iespējamām negatīvām sekām. Ar zvērināta notāra starpniecības palīdzību var tikt veicināta pareiza lēmuma pieņemšana, tādā veidā novēršot iespējamo tiesvedību. Zvērināti notāri pilda būtisku lomu mediācijas pakalpojumu sniegšanā.⁹⁷ Zvērinātiem notāriem ir un būs būtiska loma mediācijas pakalpojumu sniegšanā. Mediācijas mērķis ir panākt abām pusēm izdevīgu strīda risinājumu, pie kura nonākuši paši laulātie, nevis kāda trešā persona, piemēram, tiesnesis. Notāri spēj palīdzēt rast kompromisu strīdā, un uzreiz sastādīt attiecīgu dokumentu. Laulības šķiršanas lietās notārs ne tikai sastāda vienošanos pirms laulības šķiršanas, bet arī var vest visu laulības šķiršanas procesu.

Kā jau tika minēts iepriekš, laulības šķiršanas gadījumā, laulātajiem ir jāizvēlas, kādi būs to uzvārdi pēc laulības šķiršanas. Bieži vien laulātais, kas, stājoties laulībā, savu uzvārdu ir mainījis, saglabā tiesības arī pēc laulības šķiršanas paturēt uzvārdu. Ja persona vēlas, tā var

---

⁹⁴ Noteikumi par zvērinātu notāru atlīdzības taksēm un to noteikšanas kārtību: Ministru kabineta 2013. gada 3. septembra noteikumi nr. 737. [01.01.2019. red.]

⁹⁵ Kā izšķirt laulību pie notāra. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/225407-ka-izskirt-laulibu-pie-notara-2011> [aplūkots 15.13.2019.]

⁹⁶ Merloti M. Kāda bija latīņu notariāta pirmā desmitgade Austrumeiropā. Jurista Vārds, 09.09.2003., Nr. 32 (290), 6. lpp.

⁹⁷ Rušeniece D. Mediācijas iespējas notāra darbā. Jurista Vārds, 28.08.2012., Nr. 35 (734), pieejams: <https://juristavards.lv/doc/251051-mediācijas-iespejas-notara-darba/> [aplūkots 15.03.2019.]

atgūt savu pirmslaulības uzvārdu. Laulības šķiršanas gadījumā, turpmāko uzvārdu izvēle ir svarīgs jautājums. Gadījumā, ja laulātais izvēlēties atgūt savu pirmslaulības uzvārdu, viņam nākotnē vairs nebūs likumīga tiesību iegūt bijušā dzīvesbiedra uzvārdu.

Savu dzimto uzvārdu personai ir tiesības atgūt jebkurā laikā. Var rasties situācija, kad persona ir pieņēmusi sava laulātā uzvārdu, tad pāris šķiras, taču, persona pēc laulības šķiršanas, nolemj paturēt vīra uzvārdu. Pēc tam šī persona apprecējusies vēlreiz, pieņemot otra laulātā uzvārdu. Šķirot otro laulību, personai jāizvēlas, atstāt otra laulātā uzvārdu vai atgūt pirmslaulības uzvārdu, tas ir uzvārdu, kas iegūts "mantojumā" no pirmās laulības. Tikai pēc šīs procedūras veikšanas persona var vērsties dzimtsarakstu departamentā ar lūgumu tai piešķirt dzimto uzvārdu, jeb uzvārdu pirms pirmās laulības. Tomēr, var pastāvēt situācijas, kad viens no laulātajiem bijušajam dzīvesbiedram var liegt izmantot laulībā iegūto uzvārdu.

CL 82.pantā minēts: "pēc otra laulātā lūguma tiesa, ja tas neaizskar bērna intereses, var liegt laulātajam, kurš veicinājis laulības iziršanu, saukties laulībā iegūtajā uzvārdā".⁹⁸ Tomēr, šo jautājumu var izlemt tikai tiesa, ņemot vērā visus argumentus un pierādījumus. Ja laulība jau ir izšķirta, tad bijušajam laulātajam nav iespējas šādu prasību izvirzīt, tātad, jautājums par laulāto uzvārdiem ir izlemjams tikai pie laulības šķiršanas. Izvērtējot uzvārda maiņas pieļaujamību, ir jāņem vērā arī apsvērumi par ģimenes un dzimtas identitāti. Ņemot vērā uzvārda kā personvārda nozīmi personas piederības noteikšanai konkrētai ģimenei un dzimtai, uz personas tiesībām mainīt uzvārdu būtu jāraugās ne tikai no personas tiesību aizsardzības viedokļa, bet arī no citu cilvēku tiesību aizsardzības, kas šajā gadījumā ir unikālu ģimenes un dzimtas uzvārdu kā identitātes elementu aizsardzība. Līdz ar to, vērtējot uzvārda maiņas pieļaujamību, ir jālīdzsvaro personas un citu cilvēku intereses.⁹⁹ Līdz ar to var secināt, ka uzvārda maiņas jautājums ir nozīmīgs pietur punkts, kura izlemšanā ir jāpiedalās un jāsadarbojas abiem laulātajiem, kas vēlas laulības šķiršanu.

---

⁹⁸ Civillikums. PIRMĀ DAĻA. Ģimenes tiesības. Valdības Pieņemts 20.02.1937. [17.11.2010. red.]

⁹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 16.aprīļa spriedums lietā Nr. A420282815, SKA-528/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5456> [aplūkots 25.04.2019.]

SECINĀJUMI

1. Laulības šķiršanas institūta attīstības pirmsākumos, laulības šķiršana tika balstīta uz paražu tiesībām. Paražu tiesībās ir saskatāma izteikta vīrieša dominance ģimenes dzīvē, dzimumu vienlīdzība nepastāv. Institūtam turpinot attīstīties, sabiedrībā nonāk pretējā „galējībā”. Saskaņā ar kanoniskajām tiesībām laulības šķiršana nebija iespējama. Reformācijas rezultātā, rodoties jaunām konfesijām, laulības šķiršana atkal kļuva iespējama. Šo notikumu var atzīmēt kā vienu no svarīgākajiem pagrieziena punktiem visā institūta attīstības vēsturē.
2. Reliģija spēlē lielu lomu ģimenes tiesību vēsturiskajā attīstībā. LR praktizē „laulību tiesību deleģēšanu” kas liecina, ka LR iedzīvotājiem reliģija, arī mūsdienās, saglabā milzīgu ietekmi.
3. Laulības šķiršanas tiesību attīstību būtiski ietekmēja Latvijas teritorijā notiekošie vēsturiskie un politiskie procesi. Dzimtbūšana ir viens no svarīgākajiem pagrieziena punktiem latviešu tautas vēsturē. Luterāņu un pareizticīgo uzskati par ģimenes un laulības tiesībām bija krietni liberālāki kā katoļiem. Šajā ziņā noteicošai ir fakts, ka luterticīgajiem un pareizticīgajiem laulības šķiršana ir atļauta, atšķirībā no katoļiem. Autore uzskata, ka mūsdienās laulības šķiršana ir jābūt iespējama katram. Baznīcai ir jādzīvo līdzī laikiem un jārespektē pārmaiņas, kas norisinās mūsdienu sabiedrībā. Tā, kā tiesības uz ģimenes dzīvi ir viena no cilvēka pamattiesībām, laulības šķiršanas aizliegums var tikt uzskatīts par cilvēktiesību pārkāpumu.
4. Līdz pat 1918.gadam, laulības šķīra tikai baznīcas tiesas, kas tika izveidotas katrai konfesijai saskaņā ar baznīcas un laicīgās varas izdotiem likumiem. Laulības šķiršanas lietu izskatīšanu valsts deleģēja baznīcām. Tomēr, pēc 1918. gada laulības šķiršanas lietas sāka pārņemt valsts. Šīs pārmaiņas ir vēsturiskas, jo pirmo reizi Latvijas teritorijā laulību bija iespējas izšķirt valsts iestādē, nevis baznīcā.
5. Ar LR izveidošanu aizsākās jauns, nozīmīgs posms laulības šķiršanas institūta attīstībā. Līdz ar neatkarības izveidošanu, Latvijai tika dota iespēja izveidot modernu, laikmetam atbilstošu un veiksmīgi funkcionējošu tiesību sistēmu. Jau 1937. gadā, izdodot jauno CL, likumdevējs ņēma vērā gadījumus, kad laulība ir sākusi irt. Valsts interesēs nav saglabāt izirušu laulību ar mākslīgi uzspiestiem valsts noteikumiem. Ne visos gadījumos laulības obligāta saglabāšana ir nepieciešama. Ja laulības atjaunošana un saglabāšana nav iespējama un laulāto attiecības neatbilst sabiedrībā atzītām morāles normām, nepastāv pamats šādas formālas laulības saglabāšanai. Laulības šķiršana neveicina ģimenes iziršanu, laulības šķiršana ir ģimenes iziršanas seku juridisks noformējums.

6. Padomju gados norisinājās laulības tiesību regress. Šajā laikā baznīca tika uzskatīta pilnīgi nošķirta no valsts.
7. Padomju gados norisinājās laulības tiesību regress. Baznīca tika uzskatīta pilnīgi nošķirta no valsts. Pozitīvi tiek vērtēti 1965.gadā veiktos grozījumus laulības šķiršanas lietu institūtā. Ar laulību šķiršanas sarežģīšanu, nav iespējams panākt ģimeņu noturību. Laulība šķiršana ir viena no cilvēka brīvībām. Tomēr, pastāv gadījumi, kad tikai tiesiskās drošības, kā arī bērnu interesēs var tikt noteikti legītīmi ierobežojumi šai tiesībai.
8. Laulība un laulāto savstarpējās attiecības bija pakļautas padomju laika ideoloģijai, kas ģimeni uzskatīja par sabiedrības pamatvienību un aizsākumu. Ideoloģija bija svarīga, piemērojot tiesību normas. Autore pozitīvi vērtē faktu, ka padomju laikos mēģināja novērst sievietes nevienlīdzīgo stāvokli sabiedrībā. Šāda tendence veicināja dzimumu vienlīdzības attīstīšanos arī nākotnē.
9. Laulības šķiršanas lietu institūts laika posmā pēc LR neatkarības atjaunošanas ir ievērojami attīstījies. Laulības šķiršanas lietas tiek izskatītas slēgtās tiesas sēdēs, kas ļauj saglabāt laulāto privātās dzīves noslēpums. Laulības šķiršanas pamati ir balstīti uz bezvainas principu. Laulības šķiršanas lietās tiek skatīti visi jautājumi, kas izriet no ģimenes tiesiskajām attiecībām, lai nerastos situācija, kad kāds no laulātajiem izšķirot laulību, aizmirstu izpildīt viņam ar likumu uzliktos pienākumus. Laulības šķiršanas brīvība nenozīmē ģimenes vājināšanos, tas nozīmē ģimenes stiprināšanos, laulības veidojot to uz demokrātiska un civilizēta pamata.
10. Autore uzskata, ka LR pastāvošā laulības šķiršanas kārtība atbilst tiesiskas un demokrātiskas valsts standartiem. Šķirot laulības tiek ievērotas cilvēktiesības un dzimumu vienlīdzība. Salīdzinot ar laulības šķiršanas tiesību regulējumu pagātnē, ir novērojama pozitīva attīstības tendence.
11. Lai samazinātu lielo laulību šķiršanas skaitu Latvijā, valstij būtu aktīvāk jāpiepalīdz problēmas risināšanā. Palīdzība izpaustos valsts finansējuma nodrošināšanā, lai būtu iespējams īstenot sociālu un psiholoģisko atbalstu ģimeņu stiprināšanai. Šāda valsts funkcija jau ir regulēta LR Satversmes 110.pantu, kurā noteikts, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību, ģimeni, vecāku un bērnu tiesības. Tomēr, šim atbalstam būtu pakāpeniski jāpiepieaug, pieņemot attiecīgus likumus un veicot grozījumus jau spēkā esošos likumos, kas ir saistīti ar ģimenes tiesībām.

AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Apsītis R. Birziņa L. Grīnbergs O. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture (1917-1970) Rīga: Izdevniecība „Zvaigzne”, 1970.
2. Apsītis R. Blūzma V. Lazdiņš J. Latvijas tiesību avoti. Teksti un komentāri. 2. sējums. Poļu un zviedru laiku tiesību avoti. Rīga: Juridiskā koledža. 2006.
3. Balodis, R. Baznīcu tiesības. Rīga: Reliģijas Brīvības Asociācija, 2002.
4. Baznīcas tiesa. Pieejams: <http://katolis.lv/baznica-latvija/baznicas-tiesa.html> [aplūkots:16.04.2019]
5. Bojārs J. Starptautiskās privāttiesības. Rīga: Zvaigzne ABC, 1998.
6. Centrālās statistikas pārvaldes datubāze. Pieejams: http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/iedz/iedz__laulibas__ikgad/ILG010.px/table/tableViewLayout1/ [aplūkots:20.04.2019]
7. Cincels J. Laulības šķiršanas lietas tiesā. Kuldīga: E. Petkeviča apgādība, 1925.
8. Cretney S.M, Masson J.M, Bailey-Harris R. Principles of family law. London: Sweet&Maxwell, 2003.
9. Ducmanis, K. Iz Baltijas provinču tiesībām. Rīga: P. Bērziņa grāmatu izdevums, 1913. Atkārtoti izdots 2016.
10. Eurostat. Your key to European statistics. Pieejams: <https://ec.europa.eu/eurostat> [aplūkots: 01.05.2019]
11. Granath K. Study to inform a subsequent Impact Assessment on the Commission proposal on jurisdiction and applicable law in divorce matters. 2006, p.230. http://ec.europa.eu/justice_home/news/consulting_public/divorce_matters/study.pdf [aplūkots: 16.04.2019]
12. Kalniņš V. Latvijas PSR Valsts un tiesību vēsture. Feodālisma un topošā kapitālisma laikmets 11.gs.-19.gs. 1.sējums. Rīgā: Zvaigzne, 1972.
13. Kalniņš V. Latvijas PSR valsts un tiesību vēsture. Feodālisma un topošā kapitālisma laikmets. Rīga: Zvaigzne,1972.
14. Kas jāzina, šķirot laulību tiesā. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/244869-kas-jazina-skirot-laulibu-tiesa-2012> [aplūkots 20.03.2019.]
15. Kā izšķirt laulību pie notāra. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/225407-ka-izskirt-laulibu-pie-notara-2011> [aplūkots 15.13.2019.]

16. Kļava G., Millers V., Stumbaņa E. Padomju varas konstitucionālie akti Latvijā. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1957.
17. Latvijas PSR laulības un ģimenes kodeksa komentāri. Rīga: „Avots” 1985, 34.lpp.
18. Latvijas tiesību avoti. Teksti un komentāri. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.- 16.gs. 1.sējums. Rīga: LU Žurnāla “Latvijas Vēsture” fonds, 1998.
19. Latvijas Universitātes demogrāfu pētījums akadēmiķa P. Zvidriņa P. virsvadībā un redakcijā. Latvijas iedzīvotāju paaudžu nomaiņa. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/29220> [aplūkots:20.04.2019]
20. Laulāto samierināšana. Pieejams:<https://juristavards.lv/doc/94817-laulato-samierinasana/> [aplūkots 15.03.2019.]
21. Laulības šķiršana tiesā. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/278147-laulibas-skirsana-tiesa-2016> [aplūkots 20.03.2019.]
22. Lazdiņš J. Baltijas zemnieku privāttiesības (XIX gs.).Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2000,7.lpp.
23. Lazdiņš J. Baltu un līvu privāttiesību paražas, Jurista Vārds, 2006. 5.augusts, Nr.32. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/141637-baltu-un-livu-privattiesibu-parazas/> [aplūkots 01.05.2019]
24. Lazdiņš J. Dzimtbūšanas atcelšana, pagasta sabiedrības organizācija un nacionāli valstiskas domāšanas pirmsākumi. Latvieši un Latvija. II sējums. Valstiskums Latvijā un Latvijas valsts – iznīcinātā un zaudētā. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014.
25. Lazdiņš J. Latvijas privāttiesības. Raksti. Rīga: [b.i.], 2003.
26. Lēbers D. Latvijas tiesību vēsture (1914-2000). Rīga: Fonds Latvijas vēsture 2000.
27. Likumu un valdības rīkojumu krājums. [B.V.] Tieslietu ministrijas kodifikācijas nodaļas izdevums, 1921.
28. Luryi. Y. Soviet family law. New York: William S. Hein&Company, 1980.
29. Marriage and divorce statistics. Pieejams: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Marriage_and_divorce_statistics [aplūkots:01.04.2019]
30. Mateja Evaņģēlijs 19,6. Pieejams:<http://katolis.lv/biblioteka/svetie-raksti/mateja-evangelijs.html#c463> [aplūkots 01.05.2019]
31. Merloti M. Kāda bija latīņu notariāta pirmā desmitgade Austrumeiropā. Jurista Vārds, 09.09.2003., Nr. 32 (290).
32. Mežgailis B. Latvijas iedzīvotāji. Migrācija un dabiskā kustība pēc Otrā pasaules kara. pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/30085> [aplūkots 01.04.2019.]
33. Opss, L. Laulības šķiršanas iemesli pēc laulības likuma 49., 50. un 51. pantiem. Rīga: A. Vasermaņa spiestuve, 1937, 16.lpp.

34. Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004.
35. Pereļšteins M. Valtera A. redakcijā. Likums un Senāta prakse laulības lietās. Rīga: Izdevniecība „Jūrists” 1933.
36. Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai.
Pieejams:
https://www.tm.gov.lv/files/archieve/lv_documents_petijumi_petijums_gimenes_tiesibas_12.doc [aplūkots: 16.04.2019]
37. Pētījums Ģimenes tiesībās Civillikuma Ģimenes tiesību daļas modernizācijai.
Pieejams:
https://www.tm.gov.lv/files/archieve/lv_documents_petijumi_petijums_gimenes_tiesibas_12.doc [aplūkots: 16.04.2019]
38. Rušeniece D. Mediācijas iespējas notāra darbā. Jurista Vārds, 28.08.2012., Nr. 35 (734), pieejams: <https://juristavards.lv/doc/251051-mediācijas-iespejas-notara-darba/> [aplūkots 15.03.2019.]
39. Scherpe J.M. European family law. Volume I. The impact of institutions and organisations on European Family law. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2016.
40. Švarcs F. Latvijas 1937. gada 28. janvāra Civillikums un tā rašanās vēsture. Rīga: Tiesu namu aģentūra 2011.
41. Vēbere J. Rokasgrāmata garīdzniekiem par laulības noslēgšanu. Rīga: „Nordik”, 2000.
42. Vēbers J. Ģimenes tiesības. Rīga, [b.i.] 1970, 96.lpp.
43. Vēbers J. Latvijas PSR ģimenes tiesības. Rīga: „Zvaigzne” 1984, 67.lpp.
44. Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības Rīga: preses firma „Mans īpašums” 2000.
45. Vēbers J. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri.: Ģimenes tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000.
46. Vilcāne V. Latgales kongresam 100: priekšvēsture. Pieejams:
<https://lvportals.lv/norises/286634-latgales-kongresam-100-prieksvesture-2017>
[aplūkots: 13.04.2019]
47. Vitte Ā. Laulība un ģimene – spārni, kas tautu ceļ. Latvijas Vēstnesis. 18.03.2005., Nr.46. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/104012> [aplūkots: 19.04.2019]

Normatīvie akti

1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Parakstīta Romā 04.11.1950. [13.06.1997.red.]

2. Civillikums. PIRMĀ DAĻA. Ģimenes tiesības. Valdības Pieņemts 20.02.1937. [01.01.2017. red.]
3. Civilprocesa likums. Pieņemts 03.11.1998. [01.04.2019. red.]
4. Latvijas PSR laulības un ģimenes kodekss. Rīga: Izdevniecība „Liesma”, 1977.
5. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [01.01.2019. red.]
6. LPSR Konstitūcija (Pamatlikums). Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1946.
7. Notariāta likums. Pieņemts 09.07.1993. [01.01.2019. red.]
8. Noteikumi par zvērinātu notāru atlīdzības taksēm un to noteikšanas kārtību: Ministru kabineta 2013. gada 3. septembra noteikumi nr. 737. [01.01.2019. red.]
9. Полный свод законов Российской Империи. Вторая книга. Томы X-XVI. С. - Петербург: издание юридического книжного магазина И.И. Зубкова под фирмой «Законоведение», 1911. - Том X, ч. 1.
10. Свод гражданских узаконений губерний Прибалтийских губерний. С.-Петербург: издание кодификационного отдела при государственном совете, 1900. Pieejams: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/211/1.html> [aplūkots: 17.04.2019]
11. Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства.- 23 июля 1918 года, №52.-с.589; 6 декабря 1918 года, № 85. Pieejams: <http://istmat.info/node/28335> [aplūkots: 16.04.2019]

Juridiskās prakses materiāli

1. Cincels J. Laulības šķiršanas lietas tiesā. Kuldīga: E. Petkeviča apgādība, 1925.
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2018.gada 16.aprīļa spriedums lietā Nr. A420282815, SKA-528/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5456> [aplūkots 25.04.2019.]
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 6.jūlija spriedumā Lietā Nr. SKC-1389/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3068> [aplūkots 15.04.2019]
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments. Tiesu prakse civillietu izskatīšanā par bērna izcelšanās noteikšanu, adopcijas apstiprināšanu un atcelšanu, uzturlīdzekļu piedziņu no vecākiem bērna uzturēšanai, laulības šķiršanu un neesamību. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/judikatura/tiesu-prakses-apkopojumi/civiltiesibas> [aplūkots 01.04.2019.]
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 6.jūlija spriedumā Lietā Nr. SKC-1389/2012. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3068> [aplūkots 15.04.2019]

6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2018. gada spriedums Lietā Nr. SKC-[C]/2018 Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5677> [aplūkots 25.04.2019]
7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 1.marta spriedumā lietā Nr.SKC-4/2012.Pieejams:
<http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/3056> [aplūkots 24.04.2019]

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Laulības šķiršanas tiesību īpatnības latviešu apdzīvotās zemēs (XIX gs. otrajā pusē-XXI gs. sākumā)” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba autore: Marita Zunda _____

Rekomendēju darba aizstāvēšanai,

Vadītājs: prof.Jānis Lazdiņš _____ 20.05.2019.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Tiesību teorijas un vēstures katedrā 20.05.2019.

Tiesību teorijas un vēstures katedras metodiķe: Baiba Beļicka _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sēdes vadītājs/a: _____